

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, Z. Ú., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**ROLE ŠKOLSKÝCH ZAŘÍZENÍ V SYSTÉMU
PREVENCE KRIMINALITY**

Autor práce: Petr Stehno

Studijní program: Bezpečnostně právní činnost

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: JUDr. Milan Kocík, MBA, LL.M.

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2025

VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH STUDIÍ, z. ú.
Žižkova tř. 1632/5b, 370 01 České Budějovice

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení studenta: Petr Stehno

Studijní program: Bezpečnostně právní činnost

Forma studia: Kombinovaná

Místo studia: Příbram

Název bakalářské práce: Role školských zařízení v systému prevence kriminality

Název bakalářské práce v anglickém jazyce: The Role of Educational Institutions in the Crime Prevention System

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

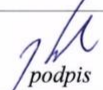
Vedoucí bakalářské práce: JUDr. Milan Kocík, MBA, LL.M.

Datum zadání bakalářské práce: Duben 2024

Cíl bakalářské práce: Cílem bakalářské je analyzovat efektivitu preventivních programů používaných ve školských zařízeních a zhodnotit jejich dopad na chování studentů, s ambicí identifikovat osvědčené postupy a oblasti pro zlepšení.

Student: Petr Stehno	datum: 13. 9. 2024	 podpis
Vedoucí práce: JUDr. Milan Kocík, MBA, LL.M.	datum: 13. 9. 2024	 podpis

Schvaluji zadání bakalářské práce:

Vedoucí katedry: doc. JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.	datum: 11. 11. 2024	 podpis
Prorektor pro studium a vnitřní záležitosti: doc. PhDr. Miroslav Sapík, Ph.D.	datum: 12. 11. 2024	 podpis
Rektor: doc. Ing. Jiří Dušek, Ph.D.	datum: 12. 11. 2024	 podpis

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval(a) samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce v elektronické podobě ve veřejně přístupné části infodisku VŠERS, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky vedoucí(ho) a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce systémem na odhalování plagiátů.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce JUDr. Milanu Kocíkovi, MBA, LL.M. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

STEHNŮ, P. *Role školských zařízení v systému prevence kriminality*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2025. 61 s. Vedoucí bakalářské práce: JUDr. Milan Kocík, MBA, LL.M..

Klíčová slova: Prevence kriminality, kriminalita mládeže, školní preventivní programy, školská zařízení, případová studie.

Tato bakalářská práce se zabývá rolí školských zařízení v systému prevence kriminality se zaměřením na střední školy. Jejím cílem je analyzovat efektivitu preventivních programů používaných ve školských zařízeních a zhodnotit jejich dopad na chování studentů, s ambicí identifikovat osvědčené postupy a oblasti pro zlepšení. Teoretická část práce se věnuje kriminalitě mládeže, jejím příčinám a možným strategiím prevence ve školním prostředí. Praktická část zahrnuje případovou studii, která porovnává preventivní strategie SČMSD a SPŠ ve Žďáře nad Sázavou, přičemž hlavním zdrojem dat bylo dotazníkové šetření mezi studenty a učiteli. Výsledky analýzy ukázaly, že SČMSD uplatňuje komplexnější přístup k prevenci kriminality, který zahrnuje nejen disciplinární opatření, ale také podporu duševního zdraví studentů a spolupráci s externími organizacemi. SPŠ se zaměřuje spíše na represivní opatření a spolupráci s policií, přičemž čelí finančním omezením, která negativně ovlivňují realizaci preventivních aktivit. Studenti SPŠ hodnotili efektivitu preventivních programů mírně lépe než studenti SČMSD, současně častěji uváděli potřebu jejich zlepšení. Z výsledků dále vyplývá, že nejefektivnější formou prevence jsou podle studentů projekce reálných příběhů a dokumentů, zatímco učitelé považují za nejdůležitější zapojení odborníků do preventivních programů.

ABSTRACT

STEHNO, P. *The Role of Educational Institutions in the Crime Prevention System*.
České Budějovice: The College of European and Regional Studies, 2025. 61 pgs.
Supervisor: JUDr. Milan Kocík, MBA, LL.M.

Key words: crime prevention, juvenile delinquency, school prevention programs, educational institutions, case study.

This bachelor's thesis examines the role of educational institutions in the crime prevention system, focusing on secondary schools. Its objective is to analyze the effectiveness of prevention programs used in educational institutions and evaluate their impact on student behavior, with the aim of identifying best practices and areas for improvement. The theoretical part of the thesis explores juvenile delinquency, its causes, and possible prevention strategies within the school environment. The practical part includes a case study comparing the prevention strategies of SČMSD and SPŠ in Žďár nad Sázavou, with questionnaire surveys among students and teachers serving as the primary data source. The analysis results indicate that SČMSD applies a more comprehensive approach to crime prevention, incorporating not only disciplinary measures but also support for students' mental health and cooperation with external organizations. SPŠ, on the other hand, focuses more on repressive measures and collaboration with the police, facing financial constraints that negatively impact the implementation of preventive activities. While SPŠ students rated the effectiveness of preventive programs slightly higher than SČMSD students, they also more frequently reported a need for program improvement. The findings further suggest that students consider the most effective form of prevention to be the screening of real-life stories and documentaries, whereas teachers prioritize the involvement of experts in preventive programs.

Obsah

Úvod.....	9
1 Cíl a metodika bakalářské práce	10
2 Teoretický rámec: Kriminalita mládeže.....	12
2.1 Kriminalita mládeže – fenomenologický popis	12
2.2 Definice kriminality mládeže a její specifika.....	14
2.2.1 Kriminologické a právní vymezení pojmu.....	15
2.2.2 Faktory ovlivňující delikventní chování mládeže	16
2.2.3 Specifika kriminality mládeže v porovnání s kriminalitou dospělých....	18
2.3 Teoretická východiska prevence kriminality mládeže	19
2.3.1 Teorie sociálního učení	19
2.3.2 Teorie prevence a intervence	20
3 Role školských zařízení	22
3.1 Škola jako prostředí pro socializaci a vzdělávání	22
3.2 Školní prevenční programy a jejich vliv na kriminalitu mládeže	23
3.3 Spolupráce škol s dalšími institucemi v oblasti prevence kriminality	24
4 Praktické aspekty prevence kriminality ve školách	26
4.1 Preventivní strategie a metody používané ve školách.....	26
4.2 Modely intervence při výskytu delikventního chování.....	28
5 Případová studie	30
5.1 SČMSD Žďár nad Sázavou.....	30
5.2 SPŠ Žďár nad Sázavou.....	31
6 Výsledky a vyhodnocení studie	34
6.1 Výzkumný soubor	34
6.2 Analýza dat	36
6.2.1 Dotazník pro studenty	36
6.2.2 Dotazník pro učitele	41
6.2.3 Statistické vyhodnocení dat	45

6.3	Vyhodnocení studie a doporučení.....	46
	Závěr	50
	Seznam použitých zdrojů	52
	Seznam zkratek	56
	Seznam tabulek a grafů	57
	Seznam příloh	58
	Přílohy	59

Úvod

Kriminalita mládeže představuje závažný společenský fenomén, který reflektuje nejen individuální predispozice mladistvých, ale také širší sociální, ekonomické a institucionální faktory. Mladí lidé se nacházejí v kritické vývojové fázi, kdy se formují jejich hodnotové orientace, vzorce chování a schopnost sociální adaptace. V tomto kontextu sehrávají školská zařízení klíčovou roli – nejen jako instituce poskytující vzdělání, ale i jako prostředí, které ovlivňuje socializační proces a může výrazně přispět k prevenci rizikového chování.

Navzdory existenci komplexních preventivních strategií a metod se však školy stále potýkají s řadou výzev. Tradiční disciplinární přístupy se ukazují jako nedostatečné, stále větší důraz je proto kladen na preventivní opatření založená na aktivní spolupráci mezi školou, rodinou a dalšími institucemi. Významným faktorem je také kvalita školního klimatu, která má potenciál ovlivňovat nejen studijní výsledky, ale rovněž pravděpodobnost výskytu deviantního chování.

Na teoretické úrovni dochází k rozvoji různých konceptů zaměřených na prevenci kriminality mládeže, přičemž zvláštní pozornost je v této souvislosti věnována teoriím sociálního učení a intervenčním modelům aplikovaným ve školním prostředí. Tyto teorie zdůrazňují, že mladiství nejsou pouze pasivními příjemci vnějších vlivů, ale že jejich chování vzniká v dynamické interakci s prostředím, ve kterém se pohybují. Školy proto mohou působit nejen jako místa vzdělávání, ale také jako účinné nástroje prevence kriminality, a to prostřednictvím cílených programů, multidisciplinární spolupráce a aktivního budování pozitivních sociálních vzorců.

Smyslem této práce je zjištění úlohy školských zařízení v systému prevence kriminality mládeže, identifikace efektivních strategií a posouzení jejich praktické aplikovatelnosti. Teoretická část se zaměřuje na fenomenologii kriminality mládeže, prevenci rizikového chování a institucionální spolupráci škol s dalšími aktéry prevence. Výsledky této analýzy odborných zdrojů by měly přispět k hlubšímu pochopení mechanismů, které umožňují školám plnit nejen vzdělávací, ale i ochrannou a preventivní funkci v procesu socializace mladé generace.

1 Cíl a metodika bakalářské práce

Cílem bakalářské práce je analyzovat efektivitu preventivních programů používaných ve školských zařízeních a zhodnotit jejich dopad na chování studentů, s ambicí identifikovat osvědčené postupy a oblasti pro zlepšení.

Praktická část této práce se zaměřuje na analýzu efektivit preventivních programů aplikovaných ve školských zařízeních. Předmětem zkoumání jsou dvě střední školy z kraje Vysočina, které implementují preventivní strategie zaměřené na redukci rizikového chování studentů (zejména šikany, vandalismu, záškoláctví či užívání návykových látek). Výzkumné šetření je realizováno formou případové studie na těchto dvou středních školách, přičemž hlavním cílem je zhodnotit účinnost těchto programů z perspektivy studentů i učitelů a porovnat vybrané školy mezi sebou. Pro účely tohoto cíle byly stanoveny následující výzkumné otázky:

VO1: Jaké preventivní strategie školy využívají?

VO2: Jak jsou tyto preventivní strategie vnímány studenty a pedagogy?

VO3: Jaké jsou rozdíly mezi školami v implementaci preventivních strategií?

Výzkumné šetření proběhlo prostřednictvím kvantitativní metody, technikou sběru dat bylo dotazníkové šetření. Byli osloveni žáci a pedagogové zapojených škol, kteří se prostřednictvím dotazníku podělili o své zkušenosti s prevencí rizikového chování ve školním prostředí. Dotazníky (viz Příloha I a Příloha II) obsahovaly uzavřené i polootevřené otázky, které umožnily získat relevantní data o vnímání efektivit preventivních programů, jejich dopadu na chování žáků a případných nedostatků v jejich realizaci.

Primární data byla získávána následujícím postupem:

1. Výběr škol na základě předem stanovených kritérií (geografická dostupnost – kraj Vysočina, ochota participovat na studii).
2. Konstrukce dotazníku ve shodě s cílem práce.
3. Distribuce dotazníků do spolupracujících škol a sběr dat.
4. Analýza dat prostřednictvím relevantních statistických metod.

Sekundární data byla čerpána z dostupných statistických databází, výzkumných studií a odborných analýz, které poskytovaly širší kontext a prostor pro diskusi výsledků této bakalářské práce.

Analýza shromážděných dat proběhla prostřednictvím statistické analýzy, která umožnila kvantifikovat vztahy mezi proměnnými a identifikovat trendy ve vnímání preventivních programů. Použity byly relevantní metody statistického třídění prvního i druhého stupně. V rámci třídění prvního stupně byla realizována deskriptivní statistika, tedy výpočet absolutních i relativních četností – tyto ukazatele poskytují pohled na základní charakteristiku získaných dat. V rámci statistického třídění druhého stupně byla zjišťována existence statisticky významné závislosti mezi vybranými proměnnými. Vzhledem k tomu, že data z dotazníkového šetření byla vizualizována formou kontingenčních tabulek, byly pro jejich testování využity Pearsonův chí-kvadrát test a Fisherův exaktní test. Fisherův exaktní test byl aplikován v případě, pokud nebyly naplněny podmínky pro použití Pearsonova chí-kvadrát testu (ne více než 20 % políček mělo očekávanou četnost menší než 5 a minimální očekávaná četnost nebyla menší než 1).¹ V takovém případě byly sloučeny některé kategorie (např. „velmi pozitivní“ a „spíše pozitivní“ byly sloučeny do kategorie „pozitivní“), aby byly splněny podmínky aplikace testu. Testování bylo realizováno na hladině významnosti 5 %.

Interpretace výsledků byla zaměřena na identifikaci silných a slabých stránek preventivních opatření a formulaci doporučení pro praxi. Zvláštní pozornost byla věnována možnostem zlepšení preventivních strategií a efektivnější spolupráci mezi školami a dalšími institucemi zapojenými do prevence kriminality mládeže.

¹ SOUKUP, P., MAREŠ, P., RABUŠIC, L. *Statistická analýza sociálněvědních dat (prostřednictvím SPSS)*. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 261.

2 Teoretický rámec: Kriminalita mládeže

Následující kapitola se zabývá problematikou kriminality mládeže. Je rozčleněna na tři podkapitoly, z nichž některé se dále člení na tematické oddíly. První podkapitola se zaměřuje na fenomenologický popis kriminality mládeže, tedy na aktuální stav kriminality mládeže v ČR (prezentuje, jakých trestných činů se mladiství dopouštějí a jaké typy kriminality jsou mezi mladistvými nejčastější). Druhá podkapitola řeší definici kriminality mládeže a její specifika. Poslední podkapitola prezentuje teorie, ze kterých vychází modely prevence kriminality mládeže.

2.1 Kriminalita mládeže – fenomenologický popis

V rámci fenomenologického popisu kriminality mládeže je třeba zabývat se tím, jakých forem kriminality se česká mládež dopouští. K tomuto účelu lze využít statistické přehledy kriminality, které pravidelně vydává Policie ČR a které zahrnují mimo jiné i diferenciaci trestných činů podle věku pachatele. V následující Tab. 1 je shrnut stav kriminality mládeže za rok 2024, přičemž trestné činy spáchané mládeží jsou rozděleny dle věku pachatele na trestné činy spáchané nezletilými do 14 let, mladistvými ve věku 15–17 let a dětmi ve věku 1–17 let (tento sloupec v tabulce není součtem předcházejících dvou kategorií, jelikož jeden skutek mohou spáchat oba a byl by tak započítán duplicitně).²

V tabulce jsou hlavní druhy kriminality zvýrazněné tučně. Jak je z tabulky evidentní, nejčastěji se nezletilí dopouštějí obecné kriminality – do této kategorie spadá násilná kriminalita (vraždy, násilí, vydírání, usmrcení apod.), mravnostní kriminalita (znásilnění, šíření pornografie aj.), majetková kriminalita (krádeže, loupeže) a ostatní kriminalita (výtržnictví, sprejství, šíření toxikomanie apod.). Ke zbývajícím kriminalitě lze zařadit například podněcování k národnostní a rasové nenávisti, hospodářská kriminalita pak zahrnuje podvody, úplatkářství, zpronevěru aj.³

Ze zmíněné obecné kriminality se nezletilí do 14 let nejčastěji dopouští násilné kriminality – jedná se o 27,4 % všech trestných činů spáchaných mládeží v této věkové kategorii. Další v pořadí se nachází kriminalita majetková, která tvoří 25,1 % všech objasněných trestných činů předmětné skupiny pachatelů. Mladiství ve věku mezi 15 a 17

² POLICIE ČR. Statistické přehledy kriminality za rok 2024 [online]. 2025 [cit. 2025-01-30]. Dostupné z WWW: <<https://policie.gov.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2024.aspx>>.

³ BALABÁN, M., STEJSKAL, L. *Kapitoly o bezpečnosti*. 2., změn. a dopl. vyd. Praha: Karolinum, 2010, s. 166.

lety nejčastěji páchají obecnou kriminalitu – jde o 31,3 % trestných činů spáchaných touto věkovou kategorií. Další v pořadí je majetková kriminalita, tvořící 29,8 % trestných činů v této skupině. V souhrnu páchají děti do 17 let nejčastěji trestné činy z kategorie ostatní kriminality – konkrétně jde o 29,0 % všech trestných činů, jejichž pachateli jsou děti. Druhou v pořadí je majetková kriminalita, v tomto případě se jedná o 28,1 % souhrnu trestných činů.

Tab. 1: Objasněné trestné činy spáchané nezletilými – celá ČR⁴

Typ trestných činů	Nezletilí do 14 let	Mladiství 15–17 let	Děti 1–17 let
Násilná kriminalita	328	522	812
vraždy	3	5	8
Mravnostní kriminalita	238	254	492
Majetková kriminalita	301	704	975
krádeže vloupáním	82	223	285
krádeže prosté	124	340	460
ostatní majetková	95	141	230
Ostatní kriminalita	286	739	1 006
Obecná kriminalita	1 153	2 219	3 285
Zbývající kriminalita	33	108	141
Hospodářská kriminalita	11	36	45
Celkem	1 197	2 363	3 471

Kriminalita mládeže má z dlouhodobého hlediska sestupnou tendenci. V drtivé většině případů jsou jejími pachateli muži – například v roce 2022 bylo stíháno 1740 mužů a 213 žen.⁵ Obecně lze konstatovat, že se stoupajícím věkem se mladiství dopouští antisociálních a kriminálních činů častěji.⁶ Z územního hlediska je nápad kriminality mladistvých nejvyšší v dosahu Městského ředitelství policie Ostrava.⁷ Z konkrétních trestných činů jsou u mladistvých nejčastější poškozování cizí věci sprejováním, loupeže a úmyslné ublížení na zdraví.⁸

⁴ POLICIE ČR. Statistické přehledy kriminality za rok 2024 [online]. 2025 [cit. 2025-01-30]. Dostupné z WWW: <<https://policie.gov.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2024.aspx>>.

⁵ SCHEINOST, M. et al. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2022*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2023, s. 75.

⁶ Tamtéž, s. 76.

⁷ Tamtéž, s. 77.

⁸ Tamtéž, s. 79.

Vzhledem ke geografickému zaměření praktické části práce na kraj Vysočina je v Tab. 2 uvedena četnost objasněných trestných činů spáchaných nezletilými právě pro tento kraj.

Tab. 2: Objasněné trestné činy spáchané nezletilými – kraj Vysočina⁹

Typ trestných činů	Nezletilí do 14 let	Mladiství 15–17 let	Děti 1–17 let
Násilná kriminalita	13	18	30
vraždy	0	1	1
Mravnostní kriminalita	11	7	18
Majetková kriminalita	9	28	37
krádeže vloupáním	4	11	15
krádeže prosté	3	10	13
ostatní majetková	2	7	9
Ostatní kriminalita	12	36	48
Obecná kriminalita	45	89	133
Zbývající kriminalita	2	10	12
Hospodářská kriminalita	0	3	3
Celkem	47	102	148

Jak je z Tab. 2 evidentní, i v kraji Vysočina nezletilí nejčastěji páchají trestné činy spadající do kategorie obecné kriminality – konkrétně se jedná o 89,9 % všech objasněných trestných činů spáchaných dětmi od 1 do 17 let. Nezletilí do 14 let v rámci této kategorie nejčastěji páchají násilnou kriminalitu (27,7 % trestných činů v této věkové kategorii), mladiství mezi 15 a 17 lety se nejčastěji dopouští ostatní kriminality (35,3 %).

2.2 Definice kriminality mládeže a její specifika

Kriminalita je negativní jev, který ohrožuje harmonický vývoj společnosti. V užším smyslu zahrnuje veškerá jednání, která jsou v rozporu s trestním zákoníkem – v tomto kontextu můžeme kriminalitu chápat jako souhrn sociálně škodlivých jevů a takového chování a jednání, které je upraveno v kodifikacích trestního práva a které porušuje normy trestního práva. Sociologické pojetí kriminality na ni nahlíží v širší a na trestních zákonech nezávislé rovině – kriminalita, jak ji vymezuje zákon, je totiž jen pomyslnou špičkou ledovce, pod kterou se nachází mnoho dalších, i když trestními

⁹ POLICIE ČR. Statistické přehledy kriminality za rok 2024 [online]. 2025 [cit. 2025-01-30]. Dostupné z WWW: <<https://policie.gov.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2024.aspx>>.

kodexy neupravených jevů, jejichž existence společnost rovněž poškozuje. Jedná se například o opilost na veřejných prostranstvích, sympatizování s extrémistickými hnutími, méně závažné projevy vandalismu, rasistické postoje nebo rušení nočního klidu nepřízpůsobivými občany.¹⁰

Následující oddíl se zaměřuje na kriminalitu páchanou mládeží – tento problém je zde definován a jsou popsány faktory determinující delikventní chování mládeže, rizikové skupiny a prediktory kriminálního chování a specifika kriminality mládeže v porovnání s kriminalitou, která se týká dospělých.

2.2.1 Kriminologické a právní vymezení pojmu

Kriminalita mládeže je součástí celkové kriminality. Zahrnuje jednání osob ve věku do 18 let. Toto jednání spočívá v překročení právních a společenských norem, které naplňuje znaky trestného činu. Osoby ve věku 15 až 18 let označujeme jako mladistvé – ze zákona jsou sice již trestně odpovědní, ale s jistými omezeními, vycházejícími z předpokladu o jejich dosavadní nezralosti. Trestní odpovědnost mladistvých a sankce, které je možné jim uložit, upravuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Osoby mladší 15 let nejsou trestně odpovědné, nicméně pokud jedinec ve věku 12 až 15 let spáchá trestný čin (trestný čin spáchaný mladistvým nazýváme proviněním), může mu být soudem uložena ochranná výchova.¹¹

Pojem „mladistvý” je pojmem právním – jeho definici nalezneme v § 2 odst. 1 písm. c) zákona č. 218/2003 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže, podle kterého je mladistvým ten, „kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok věku, ale u něhož není možné bez důvodné pochybnosti určit, že v době spáchání provinění překročil osmnáctý rok věku”.¹² Nielsen Sobotková et al. konstatují, že nejčastější trestnou činností mladistvých je násilí proti jednotlivci nebo skupině, opilství a výtržnictví, neoprávněné užívání motorového vozidla, rozkrádání, vandalismus, toxikomanie, prostituce, gamblerství a trestná činnost páchaná prostřednictvím internetu.¹³

Z kriminologického hlediska se skupina mladistvých pachatelů dále věkově diferencuje – důvodem jsou biologické, psychické a další zvláštnosti jednotlivých

¹⁰ TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019, s. 15.

¹¹ VETEŠKA, J., FISCHER, S. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020, s. 30.

¹² § 2 odst. 1 písm. c) zákona č. 218/2003 Sb., zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

¹³ SOBOTKOVÁ, V. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014, s. 49-50.

věkových období. Podle Zapletala můžeme v souvislosti s kriminalitou mladistvých hovořit o kategorii dětské prekriminality (děti do 15 let), mladistvých (15 až 18 let) a mladých dospělých (od 18 do 24 let). Názvu „prekriminalita“ se využívá pro činnost, které se dopouštějí jedinci před dosažením trestní odpovědnosti – tyto osoby páchají tzv. čin jinak trestný.¹⁴

Ve vztahu ke kriminalitě mládeže je třeba zmínit i pojem delikvence, který je v tomto kontextu často využíván. Delikvence není synonymem kriminality, ale jedná se o širší termín – jinak řečeno delikvence zahrnuje i kriminalitu. Svatoš charakterizuje delikvenci mládeže jako „*multidimenzionální, vysoce dynamický, sociálně patologický jev zahrnující činy (jednání) osob určitého věkového vymezení v daném čase i teritoriálním rámci, jež byly (tj. zjevná delikvence) nebo mohly být (tj. latentní delikvence) procedurálně posouzeny speciálními státními orgány jako delikventní, tj. neslučitelné s kodifikovanými normami trestního práva*“.¹⁵ Jednodušeji je možné tuto definici shrnout tak, že se jedná o jednání mládeže, které porušuje nejen právní, ale také sociální normy.

2.2.2 Faktory ovlivňující delikventní chování mládeže

Faktory, které nějakým způsobem ovlivňují páchání trestné činnosti, nazýváme kriminogenními faktory. K nejdůležitějším z nich patří specifika ve vývoji mladého člověka a prostředí, ve kterém se tento člověk pohybuje. Jedná se tedy o faktory, na základě kterých se u mladého člověka vytváří postoj k druhým lidem, jeho systém hodnot a vůbec jeho celkové začlenění do společnosti. Na základě toho jsou tyto faktory členěny na:¹⁶

- vnitřní (endogenní) kriminogenní faktory, které vyplývají z osobnostních vlastností člověka;
- vnější (exogenní) kriminogenní faktory, které vyplývají z prostředí, které člověka ovlivňuje a podílí se tak nějakým způsobem na jeho výchově.

Právě mladý člověk je vnějšími podněty velmi ovlivnitelný, jelikož se nachází v životním období dospívání, kdy hledá sám sebe a jeho duševní a rozumový vývoj není

¹⁴ ZAPLETAL, J. *Kriminologie. Díl 2. Zvláštní část*. Praha: Policejní akademie ČR, 1994, s. 5.

¹⁵ SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 222.

¹⁶ BLATNÍKOVÁ, Š., NETÍK, K. *Predikce vývoje pachatele*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008, s. 12.

úplně ukončený.¹⁷ Existuje více faktorů, které ovlivňují kriminalitu dětí a mladistvých, přičemž mezi ty nejčastěji uváděné v odborné literatuře patří genetické predispozice, rodina, škola, vrstevníci nebo způsob trávení volného času.¹⁸

Dědičnost je faktorem, který ovlivňuje chování člověka – genetické predispozice mohou způsobit, že jedinec má například sníženou sebekontrolu. Dědičnost sama o sobě není přímou příčinou protiprávního chování, ale může zvýšit pravděpodobnost, že k takovému jednání dojde.¹⁹ Genetické dispozice se neprojevují stejně silně v průběhu vývoje, ale v určitých jeho fázích se mohou projevovat intenzivněji. Jednou z těchto fází je dospívání. Determinujícími faktory kriminálního chování mohou být také vrozené osobnostní dispozice (např. psychopatie), u mladistvých je však obtížné rozlišit, jestli se jedná o důsledek dospívání, nebo o projev psychického onemocnění.²⁰

Rodina je jedním z hlavních činitelů, který může ovlivňovat chování dítěte nebo mladistvého. Kvalitní vazba mezi dítětem a rodiči je základem pro harmonický vývoj osobnosti – naopak chladné rodinné prostředí, ve kterém rodiče neprojevují o dítě zájem, může vést k tomu, že si dítě k rodičům nevytvoří dostatečnou vazbu. Případné tvrdé tresty vedou k tomu, že dítě chápe takové jednání jako dovolený způsob chování.²¹ S vyšší kriminalitou je spojen nízký socio-ekonomický status rodiny, ačkoli ani příznivá ekonomická situace nezaručuje dobré vztahy v rodině. Chmelík doplňuje, že za základní kriminogenní faktory v rodině je možné označit rozvrat rodiny, závislost rodičů na alkoholu či jiných návykových látkách, kriminalitu u členů rodiny, nepřiměřenou výchovu, chování dítěte ve škole a preferování podnikatelských nebo jiných aktivit před výchovou dítěte.²²

Vzhledem k tomu, že vliv některých rodin slábne a mocným socializačním nástrojem se stávají média, je škola nahlížena jako prostředí, které je schopné garantovat optimální působení na děti. Škola však může být také rizikovým činitelem, pokud se

¹⁷ MORAVCOVÁ, E., PODANÁ, Z., BURIÁNEK, J. et al. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015, s. 11.

¹⁸ MAREŠOVÁ, A. *Kriminalita mládeže v podmínkách současné české společnosti*. Praha: Policejní akademie ČR, 2018, s. 43-44.

¹⁹ MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011, s. 21.

²⁰ ZOUBKOVÁ, I., NIKL, J., ČERNÍKOVÁ, V. *Kriminalita mládeže*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2001, s. 33.

²¹ MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011, s. 44.

²² CHMELÍK, J. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2., uprav. a rozšíř. vyd. Praha: MV ČR, 1998, s. 8-9

v jejím prostředí vyskytují asociální party, šikana a další negativní jevy. Vliv vrstevníků je dalším podstatným determinantem delikventního chování – podle kriminologických studií je kriminalita mládeže téměř vždy realizována v neformálních vrstevnických skupinách.²³

V neposlední řadě je třeba mezi determinanty delikventního chování zmínit i způsob trávení volného času, kdy neorganizované a neproduktivní trávení volného času (např. toulání se s partou po venku, brouzdání po sociálních sítích, hraní online her) je spojené s vyšším rizikem kriminálního chování – naopak organizovaný a produktivně strávený volný čas (např. zájmové kroužky, sport, umělecké aktivity) toto riziko snižuje.²⁴

2.2.3 Specifika kriminality mládeže v porovnání s kriminalitou dospělých

Kriminalita mládeže vykazuje v porovnání s kriminalitou dospělých jisté specifické rysy, které vyplývají zejména ze zkušeností a potřeb pachatelů, spojených s nižším věkem. K základním znakům kriminality mládeže patří zejména odlišnost cíle protiprávního jednání, který v případě mládeže obvykle souvisí s touhou po uspokojení vlastních (především materiálních) potřeb. Z tohoto důvodu se děti a mladiství dopouštějí nejčastěji majetkové trestné činnosti.²⁵

Dalším specifickým znakem je absence přípravy trestné činnosti, která souvisí se zmiňovanou touhou po rychlém uspokojení současných potřeb. Mladiství jako pachatelé svá protiprávní jednání často neplánují – důkazem je například využívání nevhodných nástrojů a prostředků k páčání trestných činů, náhodnost míst páčání trestného činu, špatné načasování apod. Trestné činy páchané mládeží jsou častěji důsledkem emocemi podloženého jednání než nějaké promyšlené strategie.²⁶

Typickým znakem kriminality mládeže je rovněž nedokonalé zahlazování stop, které souvisí s tím, že mladiství pachatelé mají mnohdy potřebu se pochlubit svými činy před vrstevníky nebo na veřejnosti.²⁷ Časté je také to, že mladí pachatelé páchají trestnou

²³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 81-84.

²⁴ ZOUBKOVÁ, I., NIKL, J., ČERNÍKOVÁ, V. *Kriminalita mládeže*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2001, s. 38.

²⁵ CHMELÍK, J. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2., uprav. a rozšíř. vyd. Praha: MV ČR, 1998, s. 11.

²⁶ BOUKALOVÁ, H., GILLERNOVÁ, I. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020, s. 107.

²⁷ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. et al. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 359.

činnost ve skupinách, které jim dodávají pocit síly a umocňují jejich odvalu. Páchání trestné činnosti ve skupině je typické zejména pro rasově motivované trestné činy.²⁸

Časté brutální jednání mladistvých pachatelů je jistou kompenzací jejich nižšího věku a menší fyzické síly. S tím souvisí, že mládež mnohdy používá při páchání činů neúměrné prostředky za účelem překonávání různých překážek – jinak řečeno způsoby jednání a využívání prostředků jsou nepřiměřené k plánovaným záměrům. Příkladem může být útok na staré a bezmocné osoby s cílem jejich okradení s nezřídka kdy fatálním ublížením na zdraví.²⁹

2.3 Teoretická východiska prevence kriminality mládeže

Následující podkapitola se zaměřuje na teoretická východiska prevence kriminality mládeže, konkrétně na teorii sociálního učení a teorii prevence a intervence. Tyto teorie vycházejí z různých kriminologických, sociologických a psychologických teorií, které se snaží vysvětlit, proč mladiství páchají trestnou činnost a jaké faktory by mohly pomoci prevenci.

2.3.1 Teorie sociálního učení

Teorie sociálního učení, kterou formuloval mj. A. Bandura, nachází uplatnění i v kriminologii, např. právě v prevenci kriminality mládeže. Její základní myšlenkou je, že chování jedince není pouze výsledkem vnitřních dispozic či biologických faktorů, ale že se významně utváří prostřednictvím interakce s okolním prostředím. Jinak řečeno tato teorie rozvíjí předpoklad, že lidé se učí novému chování nejen na základě osobní zkušenosti, ale také skrze pozorování a napodobování druhých.³⁰ Tento proces probíhá především prostřednictvím tzv. modelování, kdy jedinec přejímá vzorce chování od osob, které považuje za významné, ať už se jedná o rodiče, vrstevníky, učitele nebo mediální vzory.³¹

Proces sociálního učení probíhá v několika fázích. První z nich je pozorování, během něhož jedinec sleduje chování druhých a zaznamenává jeho důsledky. Následuje retence, tedy uchování daného chování v paměti, které umožňuje jeho pozdější reprodukci. Ve fázi reprodukce jedinec aktivně napodobuje pozorované chování, přičemž

²⁸ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 82.

²⁹ CHMELÍK, J. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2., uprav. a rozšíř. vyd. Praha: MV ČR, 1998, s. 11.

³⁰ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 81.

³¹ JEDLIČKA, R. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004, s. 94.

míra úspěšnosti této reprodukce závisí na jeho schopnostech a motivaci. Klíčovým faktorem v tomto procesu je posilování, kdy se prostřednictvím pozitivních či negativních důsledků utváří pravděpodobnost opakování daného chování. Pokud je určité jednání odměněno, například prostřednictvím uznání vrstevníků nebo materiálního zisku, pravděpodobnost jeho zopakování se zvyšuje. Naopak negativní důsledky mohou vést k jeho potlačení.³²

Kriminalita mladistvých je často spojena s faktory, které lze vysvětlit právě teorií sociálního učení. Mladiství, kteří vyrůstají v prostředí s vysokou mírou kriminality nebo mají v rodině či vrstevnické skupině delikventní vzory, mají vyšší pravděpodobnost, že sami přijmou problematické vzorce chování. Prevence kriminality proto musí směřovat nejen k potlačení již existujících negativních modelů, ale především k posilování pozitivních vzorců chování.³³ Jedním z nejúčinnějších přístupů je mentoring, kdy jsou mladistvým zajišťovány pozitivní sociální vzory v podobě trenérů, pedagogů či komunitních pracovníků, kteří svým jednáním poskytují alternativní modely chování.³⁴

2.3.2 Teorie prevence a intervence

Prevence a intervence jsou klíčovými nástroji v boji proti kriminalitě mládeže. Zatímco prevence se zaměřuje na předcházení vzniku rizikového chování,³⁵ intervence se soustředí na řešení problémů u jedinců, kteří již určité formy deviantního chování vykazují.³⁶ Oba přístupy vycházejí z různých teoretických konceptů, které pomáhají pochopit, jak kriminalita vzniká a jak ji lze efektivně potlačovat.

Prevence kriminality mládeže je založena na předpokladu, že rizikové chování lze eliminovat či minimalizovat v raných fázích vývoje jednotlivce nebo skrze ovlivňování prostředí, ve kterém se pohybuje. Protivínský v tomto kontextu rozlišuje sociální a situační prevenci.³⁷ Sociální prevence je orientovaná na širší sociální determinanty kriminality, jako jsou chudoba, nezaměstnanost, sociální vyloučení apod. Jejími hlavními nástroji jsou podpora vzdělávání a odborné přípravy, zlepšení dostupnosti volnočasových a sportovních aktivit a posílení rodinné politiky a sociálních programů. Teorie situační

³² VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*. Praha: Grada, 2008, s. 57.

³³ ŠKODA, J., FISCHER, S. *Sociální patologie: Forezněpsychologický rozbor vybraných sociálněpatologických jevů; 3., rozšířené a aktualizované vydání*. Grada, 2024, s. 217-220.

³⁴ KOUBOVÁ, Š., BŘÍZOVÁ, B. Význam mentoringového programu Pět P v oblasti péče o ohrožené děti a mládež. *Aktuální otázky sociální politiky*. 2012, roč. 6, s. 135.

³⁵ ZAPLETAL, J. *Prevence kriminality*. 3., přeprac. vyd. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008, s. 7.

³⁶ Tamtéž, s. 87.

³⁷ PROTIVINSKÝ, M. *Prevence kriminality*. Praha: Armex, 1999, s. 8-9.

prevence kriminality se zaměřuje na snižování příležitostí k trestné činnosti a zvyšování rizika odhalení pachatele. Vychází z teorie racionální volby, předpokládající, že jedinci se rozhodují páchat trestné činy na základě hodnocení přínosů a rizik. Tento přístup spočívá například ve zlepšení veřejného osvětlení a bezpečnostních opatření, zvýšení dohledu, omezení přístupu k rizikovým místům apod.³⁸

Zatímco prevence se snaží kriminalitě předcházet, intervenční strategie jsou určené pro jedince, kteří již rizikové nebo delikventní chování vykazují. Úspěšné programy kombinují primární prevenci³⁹ zaměřenou na širokou populaci mladistvých, sekundární prevenci cílenou na rizikové skupiny a terciární prevenci, která se zaměřuje na recidivisty. Zásadní je interdisciplinární přístup, který propojuje vzdělávání, sociální služby, policii a komunitní organizace s cílem vytvořit komplexní systém podpory pro mladistvé ohrožené kriminalitou.⁴⁰ Jedním z nejdůležitějších konceptů v tomto kontextu je restorativní justice, zaměřující se spíše na nápravu škod způsobených trestnou činností než na represii pachatelů – tato náprava škod probíhá prostřednictvím mediačních programů mezi obětí a pachatelem.⁴¹

Jako efektivní metody práce s mladistvými delikventy jsou uváděny behaviorální intervence a kognitivně-behaviorální terapie (CBT), zaměřující se na změnu maladaptivního myšlení a chování. Programy CBT pomáhají mladistvým rozpoznat negativní myšlenkové vzorce, zlepšovat seberegulaci a učit se zdravějším způsobům řešení konfliktů. Hlavními intervenčními strategiemi jsou individuální a skupinová terapie, trénink sociálních dovedností, techniky zvládání agrese a impulzivity aj.⁴²

³⁸ SVATOŠ, R. *Prevence kriminality*. 2. aktualizované vydání. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2016, s. 24.

³⁹ VEČERKA, K. *Prevence kriminality v teorii a praxi*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996, s. 7.

⁴⁰ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 44.

⁴¹ HOLÁ, L. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Praha: Grada, 2013, s. 318.

⁴² ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 96.

3 Role školských zařízení

Třetí kapitola práce se zabývá rolí školských zařízení v systému prevence kriminality. První podkapitola v tomto kontextu prezentuje školu jako prostředí pro socializaci a vzdělávání. Následující podkapitola se zabývá školními prevenčními programy a jejich vlivem na kriminalitu mládeže. Poslední část této kapitoly analyzuje téma spolupráce škol s dalšími institucemi v oblasti prevence kriminality.

3.1 Škola jako prostředí pro socializaci a vzdělávání

Role školy v prevenci kriminality je považována za významnou v tom kontextu, že v tomto prostředí je možné na děti působit systematicky a dlouhodobě. Období školního vzdělávání je při formování osobnosti mladých lidí velmi významné – to, co se v tomto období nepodaří, se v období dospělosti napravuje již jen velmi obtížně.⁴³ Ve škole probíhá socializace, kterou můžeme charakterizovat jako proces, odehrávající se vždy v konkrétním sociálním prostředí – konkrétně hovoříme v souvislosti se školou o sekundární socializaci, která nastupuje ve chvíli, kdy jedinec vstupuje do interakce s vrstevníky a zapojuje se do sociálního dění ve školním prostředí. Procházka v tomto kontextu hovoří o školní socializaci jako o zásadním životním úkolu, který má v mnohém charakter primární socializace.⁴⁴

Jako vědomá a řízená součást socializačních procesů bývá vnímáno vzdělání, u kterého je akcentována kognitivní složka (osvojené vědomosti, dovednosti, postoje, hodnoty a normy).⁴⁵ Vzdělávací proces ve škole tedy nezahrnuje pouze předávání vědomostí a rozvoj kognitivních schopností, ale také utváření morálních a sociálních kompetencí, které hrají zásadní úlohu v prevenci rizikového chování a kriminality. Škola jako instituce vytváří rámec pro osvojení základních pravidel společenského soužití, respektu k autoritám i zodpovědnosti za vlastní jednání. V tomto kontextu je nezastupitelná role učitelů, školních psychologů a dalších pedagogických pracovníků, kteří mohou cíleně ovlivňovat postoje žáků, posilovat prosociální chování a předcházet negativním vzorcům jednání.⁴⁶

⁴³ ŠTĚCHOVÁ, M., VEČERKA, K. *Systémový přístup k prevenci kriminality mládeže*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014, s. 13.

⁴⁴ PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Grada, 2012, s. 92.

⁴⁵ VALISOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. *Pedagogika pro učitele: 2., rozšířené a aktualizované vydání*. Grada, 2010, s. 60.

⁴⁶ PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Grada, 2012, s. 92.

Koťa konstatuje, že „i když je škola pověřena vést procesy učení, slouží především jako nástroj sociální integrace a jako taková představuje zavařovací hrnec pro slučování odlišných povah, typů, rasových a národnostních zvláštností.“. V tomto kontextu školní socializace obsahuje hodnoty, jako jsou tolerance, konformita a sociální akceptace odlišných typů a druhů lidí. V souvislosti s kriminalitou mladistvých zmíníme zejména výchovnou, ochrannou a resocializační či nápravnou funkci školy.⁴⁷ V konečném důsledku tak škola nejen vzdělává, ale také významně přispívá k utváření hodnotového systému mladé generace a formování jejich postojů vůči normám a pravidlům společnosti.

3.2 Školní preventivní programy a jejich vliv na kriminalitu mládeže

MŠMT ČR vydalo Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, podle kterého je základním principem primární prevence ve školách výchova k předcházení a minimalizaci rizikového chování, výchova ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji pozitivního chování a psychosociálních dovedností a dále výchova ke zvládání zátěžových situací osobnosti. Školy v tomto kontextu vytváří školní preventivní strategii a minimální preventivní program.⁴⁸

Školní preventivní program/strategie (ŠPP) je dlouhodobým preventivním programem školy. Přizpůsobuje se kulturním, sociálním a politickým okolnostem, struktuře školy a specifické populaci ve škole a jejím okolí. Respektuje rovněž rozdíly ve školním prostředí. Jeho cílem je oddalovat, bránit a snižovat výskyt rizikového chování, pomáhá zejména jedincům z ohrožených skupin při uplatňování jejich lidských práv a povinností. Program má definované dlouhodobé i krátkodobé cíle a je koncipován takovým způsobem, aby byl zdrojem podnětů pro zpracování a realizaci minimálního preventivního programu.⁴⁹

Minimální preventivní program (MPP), též Preventivní program školy, je dokument školy, který se zaměřuje na výchovu a vzdělávání studentů ke zdravému životnímu stylu, na osobnostní a emočně sociální rozvoj a komunikační dovednosti.

⁴⁷ KOŤA, J. Hlavní činitelé socializace. In: JEDLIČKA, R. et al. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících. Prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada, 2015, s. 44.

⁴⁸ Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, dokument MŠMT č. j. 21291/2010-28

⁴⁹ MIOVSKÝ, M. et al. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Centrum adiktologie, Psychiatrická klinika, 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, Sdružení SCAN, 2010, s. 101.

Program je založen na podpoře aktivity studentů, zapojení pedagogického sboru školy, spolupráci se zákonnými zástupci nezletilých studentů a využívání nejrůznějších forem preventivní práce. Na tvorbě a realizaci programu se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy, odpovídá za něj však školní metodik prevence. Při jeho vyhodnocování školní metodik prevence spolupracuje s pedagogicko-psychologickou poradnou.⁵⁰

Miovský et al. konstatují, že současný systém prevence rizikového chování ve školských zařízeních dosud není schopen zajistit jejich standardizovanou kvalitu. Zatímco některé preventivní programy jsou systematicky a metodicky zpracované a jsou navrženy na základě vědecky podložených skutečností, řada preventivních programů není dostatečně evaluována a jejich účinnost zůstává neprokázaná nebo dokonce diskutabilní. Podle autorů je tedy efektivita školní prevence podmíněna kvalitním provedením a důslednou evaluací.⁵¹

3.3 Spolupráce škol s dalšími institucemi v oblasti prevence kriminality

Školy v oblasti prevence kriminality spolupracují s dalšími institucemi – kromě státních organizací, které mají vlastní programy prevence (jedná se zejména o resorty MŠMT, MV a MPSV), jde především o nestátní neziskové organizace, jejichž role ve službách primární prevence kriminality je aktuálně nezastupitelná. Tyto organizace často realizují takové programy, které doplňují školní prevenční programy.⁵²

MŠMT metodicky vede a koordinuje síť školských koordinátorů tvořenou krajskými školskými koordinátory prevence, metodiky prevence a školními metodiky prevence. MŠMT má obecně v oblasti školní prevence rizikového chování zásadní roli, jelikož produkuje klíčové koncepční dokumenty, formuluje strategie pro dané oblasti a stanovuje priority na budoucí období. Neméně podstatnou roli mají krajské úřady, které koordinují činnosti jednotlivých institucí systému prevence v resortu školství, mládeže a tělovýchovy. Krajské úřady rovněž zřizují PPP a zajišťuje financování jejich metodiků prevence.⁵³

⁵⁰ MIOVSKÝ, M. et al. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Centrum adiktologie, Psychiatrická klinika, 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, Sdružení SCAN, 2010, s. 101-102.

⁵¹ MIOVSKÝ, M. et al. *Kvalita a efektivita v prevenci rizikového chování dětí a dospívajících. IV*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015, s. 15.

⁵² SKÁCELOVÁ, L., KAUFHOVÁ, T. Síť služeb primární prevence v resortech školství, zdravotnictví a prevence kriminality [online]. 2025 [cit. 2025-02-05]. Dostupné z WWW: <http://www.prevence-praha.cz/images/Autorske_texty/sit_sluzeb_ppdoc-2.pdf>.

⁵³ Tamtéž

Obyecně lze konstatovat, že školy spolupracují s institucemi napříč všemi třemi úrovněmi prevence kriminality, nicméně nejintenzivnější je jejich spolupráce s orgány státní správy, samosprávy, policií a nestátními neziskovými organizacemi a dalšími institucemi působícími v obcích.⁵⁴

⁵⁴ ŠTEFUNKOVÁ, M., ŠEJVL, J. *Základy prevence kriminality pro pedagogické pracovníky*. Praha: UK, 1. LF v Praze, VFN v Praze, Klinika adiktologie, 2012, s. 40.

4 Praktické aspekty prevence kriminality ve školách

Čtvrtá kapitola se zabývá praktickými aspekty prevence kriminality ve školách. Nejprve jsou představeny preventivní strategie a metody, které jsou ve školní praxi využívány, následně jsou prezentovány modely intervence aplikovatelné při výskytu delikventního chování.

4.1 Preventivní strategie a metody používané ve školách

V podkapitole 3.2 bylo konstatováno, že prevence kriminality a rizikového chování ve školách v České republice je zajišťována zejména prostřednictvím systému primární prevence, kdy má každá škola povinnost vytvářet a realizovat MPP a ŠPP, které představují dlouhodobou a průběžnou intervenci – na ZŠ pokrývá celé období docházky, na SOŠ navazuje v rozsahu odpovídajícím délce studia. Za jeho tvorbu a realizaci odpovídá obvykle školní metodik prevence.⁵⁵

Strategie prevence ve školách lze členit na prevenci nespécifickou a specifickou. **Nespécifická prevence** zahrnuje aktivity, které nepůsobí přímo proti konkrétnímu rizikovému jevu, ale celkově přispívají ke zdravému vývoji mládeže a smysluplnému trávení volného času. Patří sem různé zájmové, sportovní a volnočasové činnosti a výchovné působení, jež podporuje dodržování společenských norem, rozvoj osobnosti a odpovědnost za vlastní chování. Tyto aktivity by byly prospěšné i tehdy, pokud by se žádné rizikové chování nevyskytovalo – působí totiž obecně na posilování pozitivních hodnot a dovedností.⁵⁶

Naproti tomu **specifická prevence** cílí přímo na určitou formu rizikového chování či kriminality. Zahrnuje programy zaměřené na konkrétní jevy, jako je šikana, užívání návykových látek, vandalismus, záškoláctví apod.⁵⁷ Specifická prevence se dále člení podle cílové skupiny: na všeobecnou (určenou pro všechny žáky dané školy či třídy, tzv. univerzální prevence), selektivní (zaměřenou na ohrožené skupiny dětí vykazující určité rizikové faktory) a indikovanou (určenou již pro jedince s projevy problémového chování). V praxi českých škol převažují programy všeobecné primární prevence,

⁵⁵ MIOVSKÝ, M. et al. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Centrum adiktologie, Psychiatrická klinika, 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, Sdružení SCAN, 2010, s. 101-102.

⁵⁶ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2014, s. 148.

⁵⁷ KIKALOVÁ, K., KOPECKÝ, M. *Úvod do studia prevence závislosti dětí a dospívajících*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, s. 9-10.

doplněné případně o selektivní zásahy (např. práce se třídou s opakovanými problémy) a o individuální péči u jednotlivců (indikovaná prevence) podle potřeby.⁵⁸

Ve školní praxi v ČR existuje celá řada preventivních programů a metod – kromě již zmíněného MPP se jedná o peer programy (vrstevnickou prevenci), při nichž jsou přímo osloveni vyškolení studenti, kteří působí jako lektoři, poradci či mentoři pro své spolužáky. Jejich hlavní myšlenkou je, že mladí lidé snadněji přijímají rady a vzory od svých vrstevníků než od dospělých. Cílem těchto programů je tedy pozitivně ovlivňovat názory a postoje mládeže mládeží samotnou, ideálně v atmosféře bez přítomnosti autorit. Příkladem mohou být různé workshopy vedené staršími žáky pro nově příchozí žáky (prváky).⁵⁹

Dalším konkrétním příkladem jsou mentoringové programy, stavějící na principu dlouhodobého podpůrného vztahu mezi zkušenějším mentorem a ohroženým dítětem nebo dospívajícím. Může jít například o staršího žáka nebo učitele, který se ujme role patrona žáka s problémy v chování, kterému následně pomáhá adaptovat se a věnuje se mu individuálně. Příkladem je Program Pět P organizace HESTIA, který cílí na děti, jejichž vývoj je ohrožen nepříznivými vlivy.

Školy často realizují specifické programy zaměřené na prevenci užívání alkoholu, tabáku a nelegálních drog. Typicky v tomto kontextu probíhají besedy s odborníky. Příkladem může být program Unplugged, směřující na specifickou primární prevenci. Tento program kombinuje podporu v oblasti prevence poruch duševního zdraví (life-skills) a prevenci užívání návykových látek. Program je realizován přímo učiteli, kteří jsou pro tyto účely speciálně vyškoleni.⁶⁰

V neposlední řadě je třeba jmenovat programy zaměřené na šikanu, která ostatně patří k častým formám delikventního chování mládeže. Pro české prostředí byl vypracován komplexní Program proti šikanování (škola si vytváří svůj Školní program proti šikanování), vypracovaný týmem psychologů pod vedením Michala Koláře. Základem Kolářova programu je komplexní přístup – systematická práce na zlepšení školního klimatu, vzdělávání učitelů v prevenci i intervenci šikany, jasná pravidla a sankce proti agresorům a zároveň terapeutická pomoc obětem i agresorům. Program

⁵⁸ IPREV. Základní úrovně školské prevence [online]. Interaktivní platforma podpory duševního zdraví a prevence rizikového chování, 2025 [cit. 2025-02-26]. Dostupné z WWW: <<https://1url.cz/K160H>>.

⁵⁹ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003, s. 149.

⁶⁰ IPREV. Preventivní program Unplugged [online]. Interaktivní platforma podpory duševního zdraví a prevence rizikového chování, 2025 [cit. 2025-02-26]. Dostupné z WWW: <<https://1url.cz/5160I>>.

definuje postup při výskytu šikany a preventivní lekce pro žáky zaměřené na budování empatie a odmítavého postoje k šikaně.⁶¹

4.2 Modely intervence při výskytu delikventního chování

I při sebelepší prevenci se může stát, že se ve školním prostředí objeví delikventní chování či závažnější porušení norem (např. opakovaná agresivita vůči spolužákům, šikana, vandalismus, krádeže, držení drog, apod.). Školy proto mají vypracované postupy a modely intervence, které se uplatňují při výskytu takového chování. Cílem intervence ve škole je rychle a účinně řešit problém, ochránit oběti či ohrožené žáky, zároveň předejít opakování a působit výchovně na viníka. V souladu se sociálně-pedagogickým pojetím se školy snaží pojímat intervenci nejen represivně (trestat provinilce), ale také rehabilitačně a výchovně – tedy pomoci problémovému žákovi změnit chování a znovu ho integrovat do kolektivu.⁶²

Systém intervence na školách v ČR mívá několik úrovní dle závažnosti problému. Při mírnějších přestupcích (např. jednorázové porušení školního řádu, drobná krádež ve třídě) zpravidla zasahuje přímo vyučující nebo třídní učitel – domluvou, napomenutím, případně udělením výchovného opatření (důtka, snížená známka z chování). Důležité je včasné zachycení problému: například u náznaků šikany by měl třídní učitel či školní metodik prevence situaci monitorovat a začít řešit okamžitě, než se rozvine. Pokud je problém opakovaný nebo vážnější, nastupuje školní poradenský tým, který typicky tvoří vedení školy (ředitel, zástupce ředitele), školní metodik prevence, výchovný poradce a případně školní psycholog (pokud škola má tuto pozici zřízenou).⁶³

Tento tým posuzuje situaci a plánuje další postup. V praxi to může znamenat svolání výchovné komise s účastí rodičů, stanovení podmínek nápravy pro žáka (např. dohled, omluva, nápravné opatření), nabídnutí poradenské pomoci či nasměrování do specializovaného zařízení. Závažné či trestné činy (fyzické útoky, distribuce drog, apod.) škola oznamuje orgánům činným v trestním řízení – obvykle Policii ČR – a zároveň informuje OSPOD (Orgán sociálně-právní ochrany dětí), který se zapojí z hlediska ochrany dítěte/dospívajícího. Ve spolupráci s OSPOD a případně Probační a mediační službou (pokud už jde o trestní řízení u mladistvého) se pak plánují kroky vedoucí k nápravě mladistvého pachatele (probační programy, dohled kurátora pro mládež,

⁶¹ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011, s. 256-261.

⁶² Tamtéž, s. 233-244.

⁶³ MERTIN, V., KREJČOVÁ, L. *Problémy s chováním ve škole – jak na ně: individuální výchovný plán*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 114-122.

docházka do terapeutického centra apod.). Škola v takových případech poskytuje součinnost – předává informace, účastní se případových konferencí, pokračuje ve výchovné práci s žákem, pokud ten zůstává ve škole. Souběžně je nutné zajistit ochranu oběti či poškozených – nabídnout jim podporu školního psychologa, zajistit, aby nedocházelo k dalšímu ubližování (např. dočasným oddělením agresora z kolektivu).⁶⁴

⁶⁴ MERTIN, V., KREJČOVÁ, L. *Problémy s chováním ve škole – jak na ně: individuální výchovný plán*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 41, 123 a 135.

5 Případová studie

Praktickou část práce tvoří případová studie, která se zaměřuje na analýzu efektivitu preventivních programů aplikovaných ve dvou SŠ v kraji Vysočina – konkrétně se jedná o následující školy:

- Střední škola obchodní a služeb SČMSD, Žďár nad Sázavou, s.r.o.
- SPŠ (Střední průmyslová škola) Žďár nad Sázavou

V následujících podkapitolách jsou tyto dvě školy představeny, přičemž pozornost je akcentována na programy, strategie a činnosti, které slouží k prevenci různých druhů kriminality.

5.1 SČMSD Žďár nad Sázavou

SČMSD ve Žďáře nad Sázavou je střední škola, orientující se na vzdělávání v oborech souvisejících s obchodem a službami. Nabízí maturitní, učební i nástavbové obory (viz Tab. 3), dále vzdělávání dospělých v rámci Akademie třetího věku, zabezpečování rekvalifikací, kurzů a ostatních vzdělávacích aktivit pro občany.⁶⁵ Aktuálně školu navštěvuje 492 studentů.

Tab. 3: Obory vzdělávání⁶⁶

Maturitní obory	Učební obory	Nástavbové obory
Obchodní akademie	Interiérová a aranžérská tvorba	Podnikání
Kosmetické služby	Kuchař – číšník	
Podnikání	Rekondiční a sportovní masér	
	Kadeřník	

V rámci ŠPP působí výchovný poradce, speciální pedagog a školní metodik prevence (závislosti). Školní metodik prevence nabízí studentům i rodičům konzultace v oblastech prevence sociálně patologických jevů, zejména užívání návykových látek, kriminality, kyberkriminality, kyberšikany, závislostního chování, agrese, šikany,

⁶⁵ SČMSD. O nás [online]. 2025, [cit. 2025-02-28]. Dostupné z WWW: <<https://www.obchodskolazr.cz/o-skole/o-nas>>.

⁶⁶ Vlastní zpracování dle: SČMSD. O nás [online]. 2025, [cit. 2025-02-28]. Dostupné z WWW: <<https://www.obchodskolazr.cz/o-skole/o-nas>>.

extremismu apod.⁶⁷ Dále školní metodik prevence společně se speciální pedagogkou identifikuje rizikové jevy a v počátcích jejich projevů svolává výchovné komise. V rámci naplňování MPP jsou realizovány jednodenní nebo vícedenní adaptační kurzy pro první ročníky. Dle potřeby jsou také organizovány preventivní programy pro třídní kolektivity, besedy a diskuse. V rámci prevence sociálně patologických jevů škola spolupracuje s neziskovou organizací Ponorka, pravidelná spolupráce je navázána s Intervenčním centrem Jihlava.⁶⁸

Škola realizuje široké spektrum preventivních programů zaměřených na různé aspekty sociálně patologických jevů a spolupracuje s několika organizacemi, které se podílejí na podpoře žáků. Kromě zmíněných adaptačních kurzů škola organizuje Program duševního zdraví ve spolupráci s Klubem v 9, jenž se specializuje na podporu psychického zdraví a nabízí žákům možnost poradenství. V oblasti dobrovolnictví a sociální odpovědnosti se škola zapojuje do charitativních aktivit ve spolupráci s organizací Život dětem, kde žáci prodávají upomínkové předměty a podporují osoby se zdravotním postižením. Pro žáky ve věku kolem 17 let je připravován preventivní program „Zpomal, ještě je brzo“ ve spolupráci s Policií ČR a BESIPem, který se zaměřuje na bezpečnost silničního provozu a dopady dopravních nehod.

V oblasti prevence kriminality a patologických jevů škola spolupracuje s nízkoprahovým zařízením Esko, kam byli postupně vedeni studenti prvních ročníků, aby se seznámili s možnostmi trávení volného času a získali podporu sociálních pracovníků. Výchovné problémy a individuální těžkosti žáků jsou řešeny ve spolupráci s výchovnou poradkyní a vedením školy, přičemž škola dlouhodobě podporuje projekt „Nenech to být“, který umožňuje anonymní hlášení šikany a dalších problémů.⁶⁹

5.2 SPŠ Žďár nad Sázavou

SPŠ Žďár nad Sázavou je střední škola integrující do výuky nové technologie. Výuka zde je vystavěna na spolupráci s průmyslovou praxí, vysokými školami, dodavateli průmyslových technologií a PLM/BIM softwaru. Škola nabízí vzdělání

⁶⁷ SČMSD. Školní poradenské pracoviště [online]. 2025 [cit. 2025-02-28] Dostupné z WWW: <<https://www.obchod.skolazr.cz/studenti/poradenske-pracoviste>>.

⁶⁸ Inspekční zpráva, čj. ČŠIJ-746/18-J [online]. 2018 [cit. 2025-02-28]. Dostupné z WWW: <<https://www.csicr.cz/cz/Registr-inspekcnich-zprav?d=14659>>.

⁶⁹ ČŠI. Výroční zpráva o činnosti školy za školní rok 2022/2023 [online]. Střední průmyslová škola Žďár nad Sázavou, 2023 [cit. 2025-02-28]. Dostupné z WWW: <<https://portal.csicr.cz/School/600015971>>.

v maturitních oborech a učebních oborech (viz Tab. 4), umožňuje rovněž vzdělávání dospělých.⁷⁰ Aktuálně školu navštěvuje 997 studentů.

Tab. 4: Obory vzdělávání⁷¹

Maturitní obory H	Maturitní obory M	Maturitní obory L0 + H	Učební obory H
Elektrikář	Ekonomika a podnikání	Mechanik elektrotechnik	Elektrikář
Modelář	Elektrotechnika	Mechanik seřizovač	Modelář
Nástrojař	Informační technologie	Technik modelových zařízení	Nástrojař
Obráběč kovů	Strojírenství		Obráběč kovů
Strojní mechanik	Technická zařízení budov		Strojní mechanik
	Technické lyceum		

V rámci ŠPP působí výchovný poradce, kariérový poradce, sociální pedagog a metodik školní prevence. Škola spolupracuje s PPP a SPC Vysočina ve Žďáře nad Sázavou. V rámci prevence sociálně-patologických jevů je zvláštní pozornost věnována problematice kouření mimo prostory školy v době výukových přestávek – škola v tomto kontextu spolupracuje s Městskou policií a situace se řeší se studenty formou domluvy a pokut. V rámci prevence byly realizovány adaptační kurzy pro žáky prvních ročníků, ty však byly zrušeny z finančních důvodů. Problémovým žákům se věnuje sociální pedagog.

Někteří žáci mají problémy s vysokou absencí – tito žáci jsou řešeni prostřednictvím výchovných komisí. Žáci mají možnost individuálně řešit své studijní nebo osobní problémy formou osobních pohovorů, které se ukazují být poměrně efektivní. V případě sociálně ohrožených žáků je spolupracováno se zaměstnanci OSPOD, na týdenní bázi je projednáváno chování žáků z výchovného ústavu. Průběžně je realizována osvěta o nebezpečí návykových látek. Prevence probíhá ve výuce občanské výchovy, kde je cílena zejména na oblast tabákových výrobků, marihuany a alkoholu.

⁷⁰ SPŠ. Vzdělávací obory [online]. 2025 [cit. 2025-02-28]. Dostupné z: <<https://www.spszr.cz/vzdelavaci-obory>>.

⁷¹ Vlastní zpracování dle: SPŠ. Vzdělávací obory [online]. 2025 [cit. 2025-02-28]. Dostupné z: <<https://www.spszr.cz/vzdelavaci-obory>>.

Škola spolupracuje s nízkoprahovým centrem Ponorka, které zde realizuje např. průzkumy sociálně patologických jevů. Účastní se rovněž programů protidrogové prevence v místní městské knihovně, preventivních akcí cílených na řidiče začátečníky a přednášek Krajského ředitelství Policie Jihlava týkajících se kyberkriminality. Dále škola spolupracuje se žďárským spektrem – kontaktním a poradenským centrem v oblasti drogové problematiky. V neposlední řadě je třeba zmínit preventivní program Tolerance Centra prevence Oblastní charity Žďár nad Sázavou.⁷²

⁷² ČŠI. Výroční zpráva o činnosti školy za školní rok 2022/2023 [online]. Střední průmyslová škola Žďár nad Sázavou, 2023 [cit. 2025-02-28]. Dostupné z WWW: <<https://portal.csicr.cz/School/600015971>>.

6 Výsledky a vyhodnocení studie

V následující kapitole jsou vyhodnoceny výsledky dotazníkového školení, z nichž jsou vyvozeny výsledky a doporučení. Pro účely statistického vyhodnocení získaných dat byly stanoveny následující hypotézy, které jsou ověřeny relevantními statistickými postupy:

- H1₀: Mezi studenty škol není na hladině významnosti 5 % statisticky významný rozdíl v tom, zda mají povědomí o realizaci preventivních programů.
- H2₀: Mezi studenty škol není na hladině významnosti 5 % statisticky významný rozdíl v tom, jaká témata programů preferují.
- H3₀: Mezi studenty škol není na hladině významnosti 5 % statisticky významný rozdíl v tom, jaký mají podle jejich názoru programy vliv na chování žáků.
- H4₀: Mezi studenty škol není na hladině významnosti 5 % statisticky významný rozdíl v tom, jaké metody prevence považují za efektivní.
- H5₀: Mezi učiteli škol není na hladině významnosti 5 % statisticky významný rozdíl v tom, jak hodnotí efektivitu programů.
- H6₀: Mezi učiteli škol není na hladině významnosti 5 % statisticky významný rozdíl v tom, zda vidí nutnost zlepšení prevence na straně školy.

6.1 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvořili učitelé a žáci ze SČMSD a SPŠ. V Tab. 5 jsou sumarizovány základní informace o respondentech ze SČMSD, rozčleněné dle základních sledovaných charakteristik. Jak je z tabulky patrné, z této SŠ se zúčastnilo šetření 11 učitelů a 66 studentů. V obou skupinách převažovaly ženy – u učitelů se jednalo o 100,0 % této skupiny, u studentů pak 74,2 %. V případě učitelů převládali respondenti s delší praxí – více než 11 let působilo ve školství 45,5 % učitelů, dalších 36,4 % mělo praxi o délce mezi 6 a 10 lety. U studentů dominovali ti ze 4. ročníku, jednalo se konkrétně o 81,8 % této části souboru.

Tab. 5: SČMSD – Základní charakteristika respondentů⁷³

SČMSD	Charakteristika	n	%
Učitelé	Pohlaví		
	muži	0	0,0
	ženy	11	100,0
	Délka praxe		
	do 5 let	2	18,2
	6 až 10 let	4	36,4
Studenti	11 let a více	5	45,5
	Celkem	11	100,0
	Pohlaví		
	dívka	49	74,2
	chlapec	17	25,8
	Ročník studia		
	1. ročník	7	10,6
	2. ročník	2	3,0
	3. ročník	3	4,5
	4. ročník	54	81,8
	Celkem	66	100,0

V případě učitelů bylo dále zjišťováno, jakou mají aprobaci. Celkem 5 učitelů (45,5 %) uvedlo, že vyučují cizí jazyky, další 2 (18,2 %) učí češtinu. Rovněž 2 (18,2 %) respondenti konstatovali, že vyučují odborné předměty anebo ekonomiku (18,2 %). Jeden učitel (9,1 %) uvedl, že učí dějepis.

V rámci Tab. 6 je tentýž souhrn realizován i pro SPŠ. Z této SŠ se zúčastnilo šetření 8 učitelů a 87 studentů. Vzorek učitelů byl genderově vyrovnaný – 50,0 % tvořily ženy a 50,0 % muži. Převažovali (75,0 %) učitelé s pedagogickou praxí delší než 11 let. V případě studentů dominovali chlapci (71,3 %), většina vzorku studentů docházela do 1. ročníku (63,2 %).

Tři participující učitelé z této školy (42,9 %) konstatovali, že učí odborné předměty, další dva vyučovali češtinu (18,6 %). Po jednom učiteli uvedlo, že učí tělesnou výchovu (14,3 %) a jazyky/dějepis (14,3 %).

⁷³ Vlastní zpracování

Tab. 6: SPŠ – Základní charakteristika respondentů⁷⁴

SČMSD	Charakteristika	n	%
Učitelé	Pohlaví		
	muži	4	50,0
	ženy	4	50,0
	Délka praxe		
	do 5 let	2	25,0
Studenti	6 až 10 let	0	0,0
	11 let a více	6	75,0
	Celkem	8	100,0
	Pohlaví		
	dívka	21	24,1
	chlapec	62	71,3
	jiné	5	5,7
Studenti	Ročník studia		
	1. ročník	55	63,2
	2. ročník	31	35,6
	3. ročník	0	0,0
	4. ročník	1	1,1
	Celkem	87	100,0

6.2 Analýza dat

V následující podkapitole budou porovnány obě zkoumané školy v souvislosti s výsledky realizovaného dotazníkového šetření. Pro lepší přehlednost bude tato podkapitola rozčleněna podle typu dotazníku (zda šlo o dotazník pro studenty, nebo pro učitele).

6.2.1 Dotazník pro studenty

Dotazník určený studentům se zaměřoval na povědomí těchto respondentů o tom, zda jejich škola realizuje preventivní programy, na jejich participaci na těchto programech a na jejich názor na podobu a efektivitu těchto programů.

⁷⁴ Vlastní zpracování

Otázka č. 3: Víš, že tvoje škola realizuje preventivní programy zaměřené na šikanu, záškoláctví, užívání návykových látek apod.?

Tato položka se zaměřila na informovanost respondentů o existenci preventivních programů zaměřených na určité problémové chování na jejich škole. Zjištěné absolutní i relativní četnosti jsou shrnuty v Tab. 7. Jak je z tabulky patrné, u obou škol byla nejčtenější odpověď, podle které studenti neví o tom, že jejich škola nějaké preventivní programy realizuje (u SČMSD se jednalo o 37,9 % a u SPŠ o 45,3 %), nicméně u SČMSD lze pozorovat lepší informovanost oslovených studentů (30,3 % oproti 16,3 % v případě SPŠ).

Tab. 7: Povědomí o realizaci preventivních programů na škole⁷⁵

Odpověď	SČMSD		SPŠ	
	n	%	n	%
Ano	20	30,3	14	16,3
Ne	25	37,9	39	45,3
Nejsem si jistý/á	21	31,8	34	39,5
Celkem	66	100,0	87	100,0

Otázka č. 4: Jak často se ve škole setkáváš s aktivitami prevence?

Dále byli studenti tázáni, jak často se ve škole setkávají s preventivními aktivitami, jako jsou např. besedy, workshopy a speciální (tematické) hodiny. Jejich odpovědi jsou shrnuty v Tab. 8, ze které je evidentní, že nejméně respondentů se s prevencí ve škole setkává pravidelně, tj. více než jednou měsíčně (1,5 % u SČMSD a 2,3 % u SPŠ). Naopak nejčtenější odpovědí byla u obou škol ta, podle které se respondenti s prevencí setkávají velmi zřídka, tj. jednou ročně nebo méně (50,0 % u SČMSD a 47,1 % u SPŠ). Občas, tedy několikrát do roka, se preventivních aktivit účastní 40,9 % respondentů ze SČMSD a 29,9 % ze SPŠ. Nikdy se s takovými aktivitami nestřetává 9,1 % respondentů ze SČMSD a 20,7 % ze SPŠ.

⁷⁵ Vlastní zpracování

Tab. 8: Četnost preventivních programů na škole⁷⁶

Odpověď	SČMSD		SPŠ	
	n	%	n	%
Pravidelně	1	1,5	2	2,3
Občas	27	40,9	26	29,9
Velmi zřídka	33	50,0	41	47,1
Nikdy	6	9,1	18	20,7
Celkem	66	100,0	87	100,0

Otázka č. 5: Která témata tě v preventivních programech nejvíce zaujala?

U této položky mohli oslovení studenti zvolit více možností, součet absolutních četností, které jsou uvedeny v Tab. 9, tedy není roven celku počtu respondentů.

Tab. 9: Oblíbená témata preventivních programů⁷⁷

Odpověď	SČMSD		SPŠ	
	n	%	n	%
Šikana	12	18,2	17	19,5
Alkohol a drogy	33	50,0	47	54,0
Kyberšikana	13	19,7	11	12,6
Násilí a agresivita	17	25,8	27	31,0
Právní důsledky kriminality	17	25,8	23	26,4
Duševní zdraví	27	40,9	26	29,9
Celkem	66	100,0	87	100,0

Jak je z tabulky patrné, nejvíce studentů na obou školách uvedlo jako svá oblíbená témata preventivních programů alkohol a drogy (50,0 % u SČMSD a 54,0 % u SPŠ). V případě SČMSD bylo druhým nejoblíbenějším tématem duševní zdraví (40,9 %), u SPŠ pak násilí a agresivita (31,0 %). Někteří respondenti využili možnost uvést vlastní odpověď – u SČMSD dva studenti (3,2 %) konstatovali, že je bavil preventivní program

⁷⁶ Vlastní zpracování

⁷⁷ Vlastní zpracování

o autonehodách, u SPŠ jeden student (1,1 %) uvedl, že jej zaujal program o sexuální orientaci.

Otázka č. 6: Myslíš, že mají tyto programy vliv na chování žáků?

Z Tab. 10 sumarizující četnosti odpovědí rozdělené dle analyzovaných škol lze vyčíst, že u obou škol dominovala odpověď, podle které si studenti myslí, že programy jsou účinné „částečně, ale mohly by být efektivnější“ (57,6 % u SČMSD a 57,5 % u SPŠ). Druhou nejčastější odpovědí byla u obou škol ta, dle níž si studenti myslí, že preventivní programy jsou účinné, protože jim pomáhají lépe chápat rizikové situace (22,7 % u SČMSD a 31,0 % u SPŠ). O neefektivitě programů je přesvědčeno 19,7 % studentů ze SČMSD a 11,5 % u SPŠ.

Tab. 10: Efektivita preventivních programů na škole⁷⁸

Odpověď	SČMSD		SPŠ	
	n	%	n	%
Ano	15	22,7	27	31,0
Částečně	38	57,6	50	57,5
Ne	13	19,7	10	11,5
Celkem	66	100,0	87	100,0

Otázka č. 7: Zaznamenal/a jsi díky preventivním programům nějakou pozitivní změnu ve školním prostředí?

Tab. 11 shrnuje hodnocení praktických dopadů preventivních programů studenty. Odpověď „ano“ zastupuje možnost „ano, snížila se šikana/záškoláctví/agresivita“, kterou zvolilo nejméně studentů z obou škol – konkrétně 4,5 % ze SČMSD a 2,3 % ze SPŠ. Odpověď „částečně“ zahrnuje možnost „ano, ale jen minimálně“, kterou označilo 21,2 % respondentů ze SČMSD a 43,0 % ze SPŠ (jednalo se o druhou nejčastější odpověď). Nakonec odpověď „ne“ je vázána k možnosti „ne, žádnou změnu jsem nezaznamenal/a“, kterou označilo 74,2 % studentů ze SČMSD a 54,7 % ze SPŠ – šlo tedy o nejčastější odpověď u obou škol.

⁷⁸ Vlastní zpracování

Tab. 11: Praktický dopad preventivních programů na škole⁷⁹

Odpověď	SČMSD		SPŠ	
	n	%	n	%
Ano	3	4,5	2	2,3
Částečně	14	21,2	37	43,0
Ne	49	74,2	47	54,7
Celkem	66	100,0	87	100,0

Otázka č. 8: Jaké metody prevence považuješ za nejúčinnější?

V rámci této položky mohli respondenti označovat více preferovaných odpovědí. Jak je z Tab. 12 patrné, studenti obou škol se shodli na tom, že nejúčinnější jsou projekce reálných příběhů a dokumentů (79,7 % u SČMSD a 62,8 % u SPŠ). Rovněž na druhé nejefektivnější variantě se respondenti shodli – jedná se o zapojení odborníků (68,8 % u SČMSD a 60,5 % u SPŠ). Peer programy označilo za nejúčinnější 34,4 % respondentů ze SČMSD a 20,9 % ze SPŠ.

Tab. 12: Metody prevence považované za efektivní⁸⁰

Odpověď	SČMSD		SPŠ	
	n	%	n	%
Zapojení odborníků	44	68,8	52	60,5
Projekce reálných příběhů a dokumentů	51	79,7	54	62,8
Simulace rizikových situací	8	12,5	16	18,6
Workshopy a interaktivní programy	10	15,6	9	10,5
Peer programy	22	34,4	18	20,9
Posílení výchovných metod ve výuce	8	1,6	9	10,5
Celkem	66	100,0	87	100,0

⁷⁹ Vlastní zpracování

⁸⁰ Vlastní zpracování

Otázka č. 9: Máš pocit, že by škola mohla dělat v oblasti prevence kriminality více?

Poslední položka dotazníku směřovaného na studenty porovnávaných škol se jich tázala, zda by podle jejich názoru mohla dělat jejich škola více v oblasti prevence kriminality. Jak je z Tab. 13 evidentní, studenti z obou škol si většinově myslí, že by jejich škola mohla v této oblasti dělat více (72,7 % u SČMSD a 64,4 % u SPŠ). Opačnou odpověď zvolily pouze jednotky respondentů (4,5 % u SČMSD a 6,9 % u SPŠ).

Tab. 13: Nutnost zlepšení prevence na straně školy⁸¹

Odpověď	SČMSD		SPŠ	
	n	%	n	%
Ano	48	72,7	56	64,4
Ne	3	4,5	6	6,9
Nevím	15	22,7	25	28,7
Celkem	66	100,0	87	100,0

6.2.2 Dotazník pro učitele

Dotazník určený učitelům se zaměřoval na jejich roli v preventivních aktivitách školy, četnost těchto preventivních aktivit a jejich hodnocení z hlediska efektivity.

Otázka č. 4: Jaká je vaše role v preventivních aktivitách školy?

Učitelé obou škol byli tázáni, jaká je jejich úloha v preventivních aktivitách jejich školy – jak je z Tab. 14 evidentní, v případě obou škol (72,7 % u SČMSD a 50,0 % u SPŠ) byla role většiny učitelů spíše informativní (tj. učitelé pouze informovali studenty o preventivních programech). Žádnou roli nemá 18,2 % učitelů ze SČMSD a 25,0 % ze SPŠ. Aktivní roli v preventivních aktivitách a jejich organizaci zastávalo 9,1 % učitelů ze SČMSD a 25,0 % ze SPŠ. Je tedy možné konstatovat, že učitelé ze SPŠ byli obecně aktivnější, na druhou stranu zastávali méně informativní roli.

⁸¹ Vlastní zpracování

Tab. 14: Role učitele v preventivních aktivitách⁸²

Odpověď	SČMSD		SPŠ	
	n	%	n	%
Aktivní	1	9,1	2	25,0
Informativní	8	72,7	4	50,0
Žádná	2	18,2	2	25,0
Celkem	11	100,0	8	100,0

Otázka č. 5: Jak často se ve škole setkáváte s aktivitami prevence?

Zatímco v případě studentů byla nejčastější odpovědí na tuto otázku možnost „velmi zřídka“ (viz Tab. 8), v souboru učitelů se jednalo o odpověď „občas“, tedy několikrát do roka (81,8 % u SČMSD a 62,5 % u SPŠ). Jak je z Tab. 15 patrné, učitelé ze SČMSD uváděli vyšší frekvenci preventivních programů než učitelé ze SPŠ, což je obecně ve shodě s tím, co konstatovali žáci. Žádný z učitelů ze SČMSD nekonstatoval, že by se na jeho škole preventivní programy konaly velmi zřídka nebo vůbec, v případě učitelů ze SPŠ 25,0 % uvedlo, že se u nich tyto programy realizují velmi zřídka. Pravidelně, tedy více než jednou měsíčně, se preventivní programy konají podle 18,2 % učitelů ze SČMSD a 12,5 % ze SPŠ.

Tab. 15: Četnost preventivních programů na škole⁸³

Odpověď	SČMSD		SPŠ	
	n	%	n	%
Pravidelně	2	18,2	1	12,5
Občas	9	81,8	5	62,5
Velmi zřídka	0	0,0	2	25,0
Nikdy	0	0,0	0	0,0
Celkem	11	100,0	8	100,0

⁸² Vlastní zpracování⁸³ Vlastní zpracování

Otázka č. 6: Jak hodnotíte efektivitu preventivních programů na vaší škole?

Odpověď na tuto otázku uváděli respondenti z řad učitelů formou Likertovy škály. Jak je evidentní z Tab. 16, žádný z učitelů (nehledě na školu, kde působí) neuvedl, že by preventivní programy považoval za zcela či částečně neefektivní. Za velmi efektivní považovalo programy 18,2 % učitelů SČMSD – ze SPŠ žádný z učitelů nepovažoval programy za velmi efektivní v tom smyslu, že by pozoroval pozitivní změny. Za spíše efektivní (tj. některé programy fungují lépe než jiné) označilo programy 63,6 % učitelů SČMSD a 50,0 % učitelů SPŠ. Jako neutrální (bez viditelnějšího dopadu) vnímalo preventivní programy 18,2 % učitelů ze SČMSD a 50,0 % ze SPŠ. Z toho lze vyvodit, že učitelé SČMSD měli obecně tendenci hodnotit realizované preventivní programy jako efektivnější.

Tab. 16: Efektivita realizovaných preventivních programů na škole⁸⁴

Odpověď	SČMSD		SPŠ	
	n	%	n	%
Velmi efektivní	2	18,2	0	0,0
Spíše efektivní	7	63,6	4	50,0
Neutrální	2	18,2	4	50,0
Spíše neefektivní	0	0,0	0	0,0
Neefektivní	0	0,0	0	0,0
Celkem	11	100,0	8	100,0

Otázka č. 7: Jaké jsou podle vás největší překážky efektivity školních preventivních programů?

Z Tab. 17 je evidentní, že obě skupiny učitelů vnímaly jako nejvýznamnější překážku efektivity realizovaných preventivních programů na škole nedostatek času na jejich realizaci (63,6 % u SČMSD a 87,5 % u SPŠ). Nezáměr žáků označilo za problematický aspekt 36,4 % učitelů SČMSD a 12,5 % učitelů SPŠ. Nekvalitní obsah programů považovalo za problém 27,3 % učitelů SČMSD (u SPŠ nezvolil tento aspekt žádný učitel), nedostatek finančních prostředků pak 9,1 % učitelů z této školy (u SPŠ tuto odpověď opět nikdo nezvolil).

⁸⁴ Vlastní zpracování

Tab. 17: Překážky efektivity realizovaných preventivních programů na škole⁸⁵

Odpověď	SČMSD		SPŠ	
	n	%	n	%
Nedostatek času	7	63,6	7	87,5
Nezájem žáků	4	36,4	1	12,5
Nedostatek peněz	1	9,1	0	0,0
Nekvalitní obsah	3	27,3	0	0,0
Celkem	11	100,0	8	100,0

Otázka č. 8: Které preventivní strategie považujete za nejúčinnější?

U této otázky mohli respondenti zvolit více odpovědí, s nimiž se ztotožnili. Nejčastěji učitelé uváděli, že považují za efektivní zapojení odborníků (90,9 % ze SČMSD a 87,5 % ze SPŠ) – na rozdíl od studentů, kteří za nejefektivnější považují projekci reálných příběhů a dokumentů (viz Tab. 12). Tato možnost byla mezi učiteli ze SČMSD druhá nejčastější (72,7 %) a mezi učiteli ze SPŠ třetí nejčastější (75,0 %). Učitelé SPŠ volili jako druhou nejefektivnější metodu peer programy (75,0 %). Shodně 45,5 % učitelů SČMSD konstatovalo, že považuje za nejefektivnější simulace rizikových situací, workshopy a interaktivní programy a peer programy.

Tab. 18: Metody prevence považované za efektivní⁸⁶

Odpověď	SČMSD		SPŠ	
	n	%	n	%
Zapojení odborníků	10	90,9	7	87,5
Projekce reálných příběhů a dokumentů	8	72,7	5	62,5
Simulace rizikových situací	5	45,5	1	12,5
Workshopy a interaktivní programy	5	45,5	2	25,0
Peer programy	5	45,5	6	75,0
Posílení výchovných metod ve výuce	0	0,0	1	12,5
Celkem	11	100,0	8	100,0

⁸⁵ Vlastní zpracování

⁸⁶ Vlastní zpracování

Otázka č. 9: Máte pocit, že by škola mohla dělat v oblasti prevence kriminality více?

V souvislosti s vnímanou nutností zlepšení prevence ze strany školy lze konstatovat, že mezi školami byly značné rozdíly (viz Tab. 19) – zatímco nejčastější odpověď učitelů ze SČMSD byla „nevím“ (45,4 %), tuto možnost nezvolil žádný učitel SPŠ. U učitelů SPŠ byla nejčastěji volenou možností ta, podle které má respondent pocit, že by škola měla dělat v oblasti prevence kriminality více (87,5 %) – na straně učitelů SČMSD byla tato odpověď druhá nejčastější (36,4 %). Odpověď „ne“, tedy že učitelé nemají pocit, že by měla škola dělat v oblasti prevence kriminality více, zvolilo 18,2 % učitelů SČMSD a 12,5 % učitelů SPŠ.

Tab. 19: Nutnost zlepšení prevence na straně školy⁸⁷

Odpověď	SČMSD		SPŠ	
	n	%	n	%
Ano	4	36,4	7	87,5
Ne	2	18,2	1	12,5
Nevím	5	45,4	0	0,0
Celkem	11	100,0	8	100,0

6.2.3 Statistické vyhodnocení dat

Pro statistické vyhodnocení dat byly formulovány následující hypotézy, které jsou pro lepší přehlednost rozčleněny dle kategorie respondentů. Jejich vyhodnocení je uvedeno v Tab. 20 a Tab. 21.

Studenti

- H1₀: Mezi studenty škol není na hladině významnosti 5 % statisticky významný rozdíl v tom, zda mají povědomí o realizaci preventivních programů.
- H2₀: Mezi studenty škol není na hladině významnosti 5 % statisticky významný rozdíl v tom, jaká témata programů preferují.
- H3₀: Mezi studenty škol není na hladině významnosti 5 % statisticky významný rozdíl v tom, jaký mají podle jejich názoru programy vliv na chování žáků.

⁸⁷ Vlastní zpracování

- H₄₀: Mezi studenty škol není na hladině významnosti 5 % statisticky významný rozdíl v tom, jaké metody prevence považují za efektivní.

Tab. 20: Ověření hypotéz (studenti)⁸⁸

Hypotéza	Tabulka	Test	Výsledek	Rozhodnutí
H1	Tab. 7	Pearsonův chí-kvadrát	G = 4,393; x = 5,991	H ₀ nezamítáme
H2	Tab. 9		G = 2,915; x = 11,07	H ₀ nezamítáme
H3	Tab. 10		G = 2,626; x = 5,991	H ₀ nezamítáme
H4	Tab. 12		G = 3,19; x = 11,07	H ₀ nezamítáme

Z Tab. 20 je evidentní, že v případě studentů nebyla nalezena statisticky významná souvislost mezi žádnou z testovaných proměnných.

Učitelé

- H₅₀: Mezi učiteli škol není na hladině významnosti 5 % statisticky významný rozdíl v tom, jak hodnotí efektivitu programů.
- H₆₀: Mezi učiteli škol není na hladině významnosti 5 % statisticky významný rozdíl v tom, zda vidí nutnost zlepšení prevence na straně školy.

Tab. 21: Ověření hypotéz (učitelé)⁸⁹

Hypotéza	Tabulka	Test	Výsledek	Rozhodnutí
H5	Tab. 16	Fisherův exaktní test	p = 0,319 > 0,05	H ₀ nezamítáme
H6	Tab. 19		p = 0,538 > 0,05	H ₀ nezamítáme

Ani v případě učitelů tedy nebyla nalezena statisticky významná shoda mezi testovanými proměnnými.

6.3 Vyhodnocení studie a doporučení

Srovnání preventivních programů na SČMSD a SPŠ Žďár nad Sázavou ukázalo určité rozdíly v přístupu k prevenci kriminality a sociálně patologických jevů na obou školách. SČMSD Žďár nad Sázavou se zaměřuje na široké spektrum preventivních aktivit

⁸⁸ Vlastní zpracování

⁸⁹ Vlastní zpracování

– jedná se zejména o adaptační kurzy pro nové studenty (prváky), spolupráci s organizacemi jako Klub v 9, který poskytuje podporu duševního zdraví, či nízkoprahové centrum Esko, jež nabízí alternativu trávení volného času zejména pro rizikovou mládež, ohroženou sociálně-patologickými jevy. Významnou roli zde hraje i program „Zpomal, ještě je brzo“, zaměřený na bezpečnost silničního provozu ve spolupráci s Policií ČR a BESIPem. Škola se aktivně zapojuje do charitativních akcí organizovaných Životem dětem a podporuje projekt „Nenech to být“, který umožňuje anonymní hlášení šikany a dalších problémů. Celkově je přístup SČMSD k prevenci kriminality komplexní, zahrnuje tedy nejen vzdělávací aktivity, ale i sociální a psychologickou podporu studentů.

SPŠ Žďár nad Sázavou pak klade důraz spíše na disciplinární opatření a prevenci kriminality zejména prostřednictvím represivnějších opatření a formální spolupráce s institucemi, jako je Městská policie, která řeší např. problematiku kouření studentů v blízkosti školy. Škola sice nabízí programy protidrogové prevence ve spolupráci s Městskou knihovnou a Krajským ředitelstvím Policie Jihlava, ale chybí zde např. intenzivnější systematická práce s duševním zdravím studentů. Zajímavostí je, že škola spolupracuje se Žďárským spektrem, kontaktním a poradenským centrem specializovaným na drogovou problematiku. V otázce preventivních aktivit je škola omezena nedostatkem finančních prostředků. Finanční omezení vedla například ke zrušení adaptačních kurzů pro první ročníky.

Další rozdíly vyplynuly z dotazníkového šetření. Studenti SČMSD byli častěji obeznámeni s realizací preventivních programů na škole (30,3 % oproti 16,3 % na SPŠ) a obecně se jich i častěji účastnili (42,4 % studentů na SČMSD se účastnilo těchto aktivit pravidelně nebo občas, zatímco na SPŠ šlo o 32,2 %). V tomto kontextu je zajímavé, že studenti SPŠ hodnotili efektivitu preventivních programů mírně příznivěji (88,5 % je hodnotilo alespoň částečně pozitivně oproti 80,3 % na SČMSD), stejně tak častěji zaznamenali příznivý dopad těchto programů na školní prostředí (45,3 % z nich hodnotilo tento dopad jako pozitivní nebo částečně pozitivní, u SČMSD se jednalo o 25,7 %). Studenti SČMSD si rovněž častěji přejí, aby škola své preventivní aktivity zlepšila (72,7 % oproti 64,4 % na SPŠ). U obou škol byly nejpopulárnějším tématem prevence alkohol a drogy (50,0 % u SČMSD a 54,0 % u SPŠ), stejně tak se studenti obou škol shodli na tom, že nejefektivnější preventivní aktivitou je projekce reálných příběhů a dokumentů (79,7 % studentů ze SČMSD a 62,8 % ze SPŠ).

Co se týče učitelů, ti mají častěji aktivní úlohu na SPŠ (25,0 % oproti 9,1 % na SČMSD), nicméně stejně jako studenti z téže školy uváděli nižší frekvenci realizace těchto aktivit (na SČMSD všichni učitelé uvedli, že se preventivní programy na škole konají pravidelně nebo občas, na SPŠ šlo o 75,0 %). Učitelé ze SČMSD se v 81,8 % shodli, že tyto programy jsou velmi nebo spíše efektivní, v případě SPŠ šlo o 50,0 %. Jako největší překážku pro realizaci prevence uváděly obě skupiny učitelů nedostatek času (63,6 % na SČMSD a 87,5 % na SPŠ), stejně tak se shodly na tom, že nejefektivnější metodou prevence je zapojení odborníků (90,9 % učitelů ze SČMSD a 87,5 % ze SPŠ). Učitelé ze SPŠ měli intenzivnější pocit (87,5 %), že škola by měla zlepšit své preventivní aktivity (u SČMSD šlo o 36,4 %).

Na základě těchto poznatků lze navrhnout následující doporučení:

- SPŠ lze doporučit zvýšení systematickosti preventivních programů – prevence by měla zahrnovat mj. i komplexní přístup k duševnímu zdraví studentů. Bylo by vhodné zvážit opětovné zavedení adaptačních kurzů pro první ročníky, které by studentům pomohly lépe se integrovat a vytvořit pozitivní školní klima.
- Obě školy by měly více propagovat možnost individuálního poradenství pro studenty, kteří se potýkají s psychickými nebo sociálními problémy.
- Lze doporučit výrazně zlepšit informovanost studentů o preventivních aktivitách – ta je zejména na SPŠ velmi nízká. Škola by mohla k propagaci preventivních aktivit využít například školní web, informační nástěnky ve škole, případně informovat studenty v rámci třídnických hodin.
- Dále lze doporučit zavedení jasného harmonogramu preventivních aktivit, aby studenti obou škol věděli, kdy se do nich mohou zapojit.
- Na SČMSD učitelé participují na preventivních aktivitách méně intenzivně, bylo by proto vhodné rozšířit jejich kompetence v oblasti prevence například formou školení nebo vzdělávacích seminářů. Školní metodik prevence by měl fungovat jako koordinátor, který bude učitele motivovat k zapojení se do prevence.
- Jak vyplynulo z dotazníkového šetření, studenti obou škol preferují projekce reálných příběhů a dokumentů, školy by se proto měly zaměřit na tento formát jako na důležitou metodu prevence. Jelikož jako nejatraktivnější témata prevence

jsou studenty vnímány alkohol a drogy, měly by se preventivní programy soustředit na reálné důsledky užívání návykových látek a jejich dopad na život studentů.

- Finanční omezení vedla SPŠ ke zrušení adaptačních kurzů, škola by se proto měla pokusit získat granty a externí způsoby financování – např. z programů prevence kriminality podporovaných krajem Vysočina nebo MŠMT.
- Obě školy by měly zvážit pravidelnou evaluaci svých preventivních aktivit, a to např. formou zpětné vazby od studentů a učitelů, aby bylo možné optimalizovat jejich obsah a použité metody.
- Školy ve městě (případně v kraji) by mohly čerpat inspiraci od sebe navzájem, a to např. formou školních klastrů.

Závěr

Tato bakalářská práce se zaměřila na analýzu role školských zařízení v systému prevence kriminality mládeže, přičemž jejím cílem bylo analyzovat efektivitu preventivních programů používaných ve školských zařízeních a zhodnotit jejich dopad na chování studentů, s ambicí identifikovat osvědčené postupy a oblasti pro zlepšení. Na základě teoretického rámce, který popisoval fenomén kriminality mládeže, jeho příčiny a teoretická východiska prevence, byla v praktické části práce provedena případová studie porovnávající přístupy dvou škol k prevenci sociálně patologických jevů.

Hlavní výzkumné otázky se soustředily na to, jaké preventivní strategie tyto školy využívají, jak jsou vnímány studenty a pedagogy a jaké jsou mezi školami rozdíly. Výsledky ukázaly, že SČMSD Žďár nad Sázavou uplatňuje komplexnější přístup k prevenci, zahrnující nejen represivní opatření, ale také důraz na podporu duševního zdraví, zapojení studentů do charitativních aktivit a spolupráci s širokým spektrem organizací (např. Klub v 9, nízkoprahové centrum Esko). SPŠ Žďár nad Sázavou se pak soustředí především na disciplinární přístup, spolupracuje s institucemi jako městská policie a Krajské ředitelství Policie Jihlava, ale její preventivní aktivity nejsou tak rozmanité. Studie rovněž identifikovala finanční omezení SPŠ jako jeden z hlavních faktorů bránících rozvoji prevence.

Dotazníkové šetření ukázalo, že studenti SČMSD jsou častěji informováni o preventivních programech a také se jich aktivněji účastní, zároveň si však častěji přejí, aby škola své preventivní aktivity zlepšila. Studenti SPŠ hodnotili preventivní aktivity školy příznivěji a častěji zaznamenali jejich příznivý dopad na školní prostředí, ačkoli o nich byli méně informováni a méně často se jich účastnili. Učitelé na obou školách identifikovali nedostatek času jako hlavní překážku efektivní prevence, přičemž na SPŠ byl tento problém vnímán intenzivněji. Nejefektivnější metodou prevence byla studenty označena projekce reálných příběhů a dokumentů, z čehož lze vyvodit, že prevence založená na autentických zkušenostech může mít na mládež větší dopad než teoretické přednášky. Učitelé uváděli jako nejefektivnější metodu prevence zapojení odborníků.

Získaná zjištění mohou být využita přímo v praxi škol k optimalizaci preventivních strategií, rozšíření nabídky preventivních aktivit na SPŠ či posílení role školních metodiků prevence. Výsledky také potvrzují potřebu posílení finanční podpory

pro prevenci kriminality ve školách a větší důraz na spolupráci s odbornými institucemi zaměřenými na psychologickou a sociální podporu studentů.

Přínos této bakalářské práce spočívá v identifikaci efektivity preventivních programů na konkrétních školách a dále v poskytnutí širšího pohledu na problematiku školní prevence kriminality mládeže. Je evidentní, že efektivní prevence musí být nejen represivní, ale i podpůrná a zaměřená na sociální a psychologický rozvoj studentů. Vlastní přístup autora se přiklání k potřebě integrovaného modelu prevence, který by spojoval disciplinární opatření s programy podporujícími duševní zdraví, kvalitní školní klima a aktivní zapojení studentů do preventivních činností.

Tato práce může sloužit jako podklad pro další výzkum v oblasti prevence kriminality mládeže, především ve směru zkoumání efektivity jednotlivých preventivních metod a možností zlepšení mezioborové spolupráce mezi školami a dalšími institucemi.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

1. BALABÁN, M., STEJSKAL, L. *Kapitoly o bezpečnosti*. 2., změn. a dopl. vyd. Praha: Karolinum, 2010. 483 s. ISBN 978-80-246-1863-0.
2. BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. 197 s. ISBN 80-86642-08-9.
3. BLATNÍKOVÁ, Š., NETÍK, K. *Predikce vývoje pachatele*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7338-075-5.
4. BOUKALOVÁ, H., GILLERNOVÁ, I. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. 436 s. ISBN 978-80-246-4461-5.
5. ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. 446 s. ISBN 978-80-7380-461-9.
6. HOLÁ, L. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Praha: Grada, 2013. 512 s. ISBN 978-80-247-4109-3.
7. CHMELÍK, J. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2., uprav. a rozšíř. vyd. Praha: MV ČR, 1998. 122 s. ISBN neuvedeno.
8. JEDLIČKA, R. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. 480 s. ISBN 80-7312-038-0.
9. KIKALOVÁ, K., KOPECKÝ, M. *Úvod do studia prevence závislostí dětí a dospívajících*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. 45 s. ISBN 978-80-244-3928-0.
10. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. 332 s. ISBN 978-80-7367-871-5.
11. KOŤA, J. Hlavní činitelé socializace. In: JEDLIČKA, R. et al. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících. Prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada, 2015, s. 34-54. ISBN 978-80-247-5980-7.
12. KOUBOVÁ, Š., BŘÍZOVÁ, B. *Význam mentoringového programu Pět P v oblasti péče o ohrožené děti a mládež*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2012, roč. 6, s. 135-140. ISSN 1804-9095.
13. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2014. 216 s. ISBN 978-80-262-0643-9.

14. KUČTA, J., VÁLKOVÁ, H. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005. 544 s. ISBN 80-7179-813-4.
15. MAREŠOVÁ, A. *Kriminalita mládeže v podmínkách současné české společnosti*. Praha: Policejní akademie ČR, 2018. 124 s. ISBN 978-80-7251-483-0.
16. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. 340 s. ISBN 80-7178-771-X.
17. MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. 344 s. ISBN 978-80-7367-825-8.
18. MERTIN, V., KREJČOVÁ, L. *Problémy s chováním ve škole – jak na ně: individuální výchovný plán*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. 198 s. ISBN 978-80-7478-026-4.
19. MIOVSKÝ, M. et al. *Kvalita a efektivita v prevenci rizikového chování dětí a dospívajících. IV*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. 167 s. ISBN 978-80-7422-395-2.
20. MIOVSKÝ, M. et al. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Centrum adiktologie, Psychiatrická klinika, 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, Sdružení SCAN, 2010. 262 s. ISBN 978-80-87258-47-7.
21. MORAVCOVÁ, E., PODANÁ, Z., BURIÁNEK, J. et al. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015. 231 s. ISBN 978-80-7387-860-3.
22. NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. et al. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. 214 s. ISBN 80-86432-08-4.
23. PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. 208 s. ISBN 978-80-247-7670-5.
24. PROTIVINSKÝ, M. *Prevence kriminality*. Praha: Armex, 1999. 86 s. ISBN 80-86244-03-2.
25. SCHEINOST, M. et al. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2022*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2023. 216 s. ISBN 978-80-7338-205-6.
26. SOBOTKOVÁ, V. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. 152 s. ISBN 978-80-247-4042-3.
27. SOUKUP, P., MAREŠ, P., RABUŠIC, L. *Statistická analýza sociálněvědních dat (prostřednictvím SPSS)*. Brno: Masarykova univerzita, 2019. 576 s. ISBN 978-80-210-9249-5.

28. SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 290 s. ISBN 978-80-7380-389-6.
29. SVATOŠ, R. *Prevence kriminality*. 2. aktualizované vydání. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2016. 132 s. ISBN 978-80-7556-009-4.
30. ŠKODA, J., FISCHER, S. *Sociální patologie: Forenzněpsychologický rozbor vybraných sociálněpatologických jevů*. 3., rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada, 2024. 312 s. ISBN 978-80-271-7178-1.
31. ŠTEFUNKOVÁ, M., ŠEJVL, J. *Základy prevence kriminality pro pedagogické pracovníky*. Praha: UK, 1. LF v Praze, VFN v Praze, Klinika adiktologie, 2012. 105 s. ISBN 978-80-87258-96-5.
32. ŠTĚCHOVÁ, M., VEČERKA, K. *Systémový přístup k prevenci kriminality mládeže*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. 113 s. ISBN 978-80-7338-140-0.
33. TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019. 215 s. ISBN 978-80-7380-746-7.
34. VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. *Pedagogika pro učitele: 2., rozšířené a aktualizované vydání*. Praha: Grada, 2010. 456 s. ISBN 978-80-247-7518-0.
35. VEČERKA, K. *Prevence kriminality v teorii a praxi*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996. 202 s. ISBN 80-86008-24-X.
36. VETEŠKA, J., FISCHER, S. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020. 208 s. ISBN 978-80-271-0731-5.
37. VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*. Praha: Grada, 2008. 416 s. ISBN 978-80-247-1428-8.
38. ZAPLETAL, J. *Kriminologie. Díl 2. Zvláštní část*. Praha: Policejní akademie ČR, 1994. 174 s. ISBN 80-210-0681-1.
39. ZAPLETAL, J. *Prevence kriminality*. 3., přeprac. vyd. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008. 108 s. ISBN 978-80-7251-270-6.
40. ZOUBKOVÁ, I., NIKL, J., ČERNÍKOVÁ, V. *Kriminalita mládeže*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2001. 362 s. ISBN 80-7251-070-3.

Elektronické zdroje

1. ČŠI. Výroční zpráva o činnosti školy za školní rok 2022/2023 [online]. Střední průmyslová škola Žďár nad Sázavou, 2023 [cit. 2025-02-28]. Dostupné z WWW: <<https://portal.csicr.cz/School/600015971>>.
2. Inspekční zpráva, čj. ČŠIJ-746/18-J [online]. 2018 [cit. 2025-02-28]. Dostupné z WWW: <<https://www.csicr.cz/cz/Registr-inspekcnich-zprav?d=14659>>.
3. IPREV. Preventivní program Unplugged [online]. Interaktivní platforma podpory duševního zdraví a prevence rizikového chování, 2025 [cit. 2025-02-26]. Dostupné z WWW: <<https://1url.cz/5160I>>.
4. IPREV. Základní úrovně školské prevence [online]. Interaktivní platforma podpory duševního zdraví a prevence rizikového chování, 2025 [cit. 2025-02-26]. Dostupné z WWW: <<https://1url.cz/K160H>>.
5. POLICIE ČR. Statistické přehledy kriminality za rok 2024 [online]. 2025 [cit. 2025-01-30]. Dostupné z WWW: <<https://policie.gov.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2024.aspx>>.
6. SČMSD. O nás [online]. 2025, [cit. 2025-02-28]. Dostupné z WWW: <<https://www.obchodskolazr.cz/o-skole/o-nas>>.
7. SČMSD. Školní poradenské pracoviště [online]. 2025 [cit. 2025-02-28] Dostupné z WWW: <<https://www.obchodskolazr.cz/studenti/poradenske-pracoviste>>.
8. SKÁCELOVÁ, L., KAUFOVÁ, T. Síť služeb primární prevence v resortech školství, zdravotnictví a prevence kriminality [online]. 2025 [cit. 2025-02-05]. Dostupné z WWW: <http://www.prevence-praha.cz/images/Autorske_texty/sit_sluzeb_ppdoc-2.pdf>.
9. SPŠ. Vzdělávací obory [online]. 2025 [cit. 2025-02-28]. Dostupné z: <<https://www.spszr.cz/vzdelavaci-obory>>.

Legislativní dokumenty

1. Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, dokument MŠMT č. j. 21291/2010-28
2. Zákon č. 218/2003 Sb., zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Seznam zkratek

ČR	Česká republika
ČŠI	Česká školní inspekce
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
PPP	Pedagogicko-psychologická poradna
SČMSD	Svaz českých a moravských spotřebních družstev
SOŠ	Střední odborná škola
SPC	Speciálně-pedagogické centrum
ŠPP	Školní poradenské pracoviště
SPŠ	Střední průmyslová škola
SŠ	Střední škola
ZŠ	Základní škola

Seznam tabulek a grafů

Tab. 1: Objasněné trestné činy spáchané nezletilými – celá ČR.....	13
Tab. 2: Objasněné trestné činy spáchané nezletilými – kraj Vysočina	14
Tab. 3: Obory vzdělávání.....	30
Tab. 4: Obory vzdělávání.....	32
Tab. 5: SČMSD – Základní charakteristika respondentů.....	35
Tab. 6: SPŠ – Základní charakteristika respondentů	36
Tab. 7: Povědomí o realizaci preventivních programů na škole.....	37
Tab. 8: Četnost preventivních programů na škole	38
Tab. 9: Oblíbená témata preventivních programů.....	38
Tab. 10: Efektivita preventivních programů na škole	39
Tab. 11: Praktický dopad preventivních programů na škole.....	40
Tab. 12: Metody prevence považované za efektivní.....	40
Tab. 13: Nutnost zlepšení prevence na straně školy	41

Seznam příloh

Příloha I: Dotazník pro žáky 59

Příloha II: Dotazník pro učitele..... 61

Přílohy

Příloha I: Dotazník pro žáky

Dobrý den,

děkuji ti za ochotu účastnit se dotazníkového šetření, zaměřeného na to, jak žáci vnímají programy prevence kriminality na své škole a jak hodnotí jejich efektivitu. Tvoje upřímné odpovědi mi pomohou zjistit, zda preventivní programy účinně naplňují svoje cíle. Informace, které mi poskytneš, jsou anonymní a budou použity pouze pro účely mé závěrečné práce.

Základní informace

1. Pohlaví
 - ☐ dívka
 - ☐ chlapec
 - ☐ jiné / nechci uvádět
2. Ročník: _____

Vnímání školních preventivních programů

3. Víš, že tvoje škola realizuje preventivní programy zaměřené na šikanu, záškoláctví, užívání návykových látek apod.?
 - ☐ ano
 - ☐ ne
 - ☐ nejsem si jistý/á
4. Jak často se ve škole setkáváš s aktivitami prevence (např. besedy, workshopy, speciální hodiny)?
 - ☐ pravidelně (více než 1x měsíčně)
 - ☐ občas (několikrát do roka)
 - ☐ velmi zřídka (1x ročně nebo méně)
 - ☐ nikdy
5. Která témata tě v preventivních programech nejvíce zaujala? Můžeš vybrat více možností.
 - ☐ šikana
 - ☐ alkohol a drogy

- ☐ kyberšikana
 - ☐ násilí a agresivita
 - ☐ právní důsledky kriminality
 - ☐ duševní zdraví
 - ☐ jiné: _____
6. Myslíš, že mají tyto programy vliv na chování žáků?
- ☐ ano, pomáhají nám lépe chápat rizikové situace
 - ☐ částečně, ale mohly by být efektivnější
 - ☐ ne, nemají žádný vliv
7. Zaznamenal/a jsi díky preventivním programům nějakou pozitivní změnu ve školním prostředí?
- ☐ ano, snížila se šikana/záškoláctví/agresivita
 - ☐ ano, ale jen minimálně
 - ☐ ne, žádnou změnu jsem nezaznamenal/a
8. Jaké metody prevence považuješ za nejúčinnější? Můžeš vybrat více možností.
- ☐ zapojení odborníků (např. policisté, psychologové)
 - ☐ projekce reálných příběhů a dokumentů
 - ☐ simulace rizikových situací (např. formou divadla)
 - ☐ workshopy a interaktivní programy
 - ☐ přímá účast studentů na prevenci (peer programy)
 - ☐ posílení výchovných metod ve výuce
 - ☐ jiné: _____
9. Máš pocit, že by škola mohla dělat v oblasti prevence kriminality více?
- ☐ ano
 - ☐ ne
 - ☐ nevím

Příloha II: Dotazník pro učitele

Dobrý den,

děkuji Vám za ochotu účastnit se dotazníkového šetření, zaměřeného na to, jak učitelé vnímají programy prevence kriminality na své škole a jak hodnotí jejich efektivitu. Vaše upřímné odpovědi mi pomohou zjistit, zda preventivní programy účinně naplňují svoje cíle. Informace, které mi poskytnete, jsou anonymní a budou použity pouze pro účely mé závěrečné práce.

Základní informace

1. Pohlaví
 - ☐ žena
 - ☐ muž
 - ☐ jiné / nechci uvádět
2. Délka praxe ve školství:
 - ☐ do 5 let
 - ☐ 6 až 10 let
 - ☐ 11 let a více
3. Vaše aprobace: _____

Vnímání školních preventivních programů

4. Jaká je vaše role v preventivních aktivitách školy?
 - ☐ aktivně se zapojuji do jejich organizace
 - ☐ pouze informuji žáky o programech
 - ☐ nejsem zapojen/a
5. Jak často se ve škole setkáváte s aktivitami prevence (např. besedy, workshopy, speciální hodiny)?
 - ☐ pravidelně (více než 1x měsíčně)
 - ☐ občas (několikrát do roka)
 - ☐ velmi zřídka (1x ročně nebo méně)
 - ☐ nikdy
6. Jak hodnotíte efektivitu preventivních programů na vaší škole?
 - ☐ velmi efektivní – pozoruji pozitivní změny
 - ☐ spíše efektivní – některé programy fungují lépe než jiné

- ☐ neutrální – nevnímám výrazný dopad
 - ☐ spíše neefektivní – nevidím žádnou změnu
 - ☐ neefektivní – programy nefungují
7. Jaké jsou podle vás největší překážky efektivity školních preventivních programů?
- ☐ nedostatek času na jejich realizaci
 - ☐ nezájem žáků
 - ☐ nedostatek finančních prostředků
 - ☐ nekvalitní obsah programů
 - ☐ jiné: _____
8. Které preventivní strategie považujete za nejúčinnější? Můžete vybrat více možností.
- ☐ zapojení odborníků (např. policisté, psychologové)
 - ☐ projekce reálných příběhů a dokumentů
 - ☐ simulace rizikových situací (např. formou divadla)
 - ☐ workshopy a interaktivní programy
 - ☐ přímá účast studentů na prevenci (peer programy)
 - ☐ posílení výchovných metod ve výuce
 - ☐ jiné: _____
9. Máte pocit, že by škola mohla dělat v oblasti prevence kriminality více?
- ☐ ano
 - ☐ ne
 - ☐ nevím